

DİJİTAL DİPLOMASI'NIN SOSYO-EKONOMİK VE SOSYO-POLİTİK YAPIYA ETKİSİ¹

THE IMPACT OF DIGITAL DIPLOMACY ON SOCIO-ECONOMIC AND SOCIO-POLITIC STRUCTURE

Esra KÖSE*

* Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Doktora, esrakose.111@gmail.com.

ÖZ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın bir şekilde kullanıldığı günümüzde, yeni liberal ideolojinin ve küreselleşme olgusunun da etkisiyle diplomasi anlayışının değişime uğraması ve bununla birlikte kamu yönetiminde sosyo-ekonomik ve sosyo-politik dönüşümlerin yaşanması çalışmanın temel konularından birini teşkil etmektedir."Dijital Diplomasi Çağı" olarak atfedilen 21. yüzyıl;güçlü devletlerin yanı sıra AB,BM,OECD,NATO,IMF ve Dünya Bankası gibi birtakım devlet-dışı küresel aktörlerin ön plana çıkmasıyla sosyal, kültürel, iktisadi, askeri, diplomasi ve siyasal sistemlerini üçüncü dünya ülkelerine telkin ederek kamu yönetiminde ve kamu politikalarında reform başlatmaları açısından, Dijital Diplomasi'nin Dijital Çağda Kamu Yönetimi ve Politikası'na etkisinin olması noktasında önemli bir korelasyona sahip olduğunun altını çizmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Eski Diplomasi, Yeni Diplomasi, Dijital Diplomasi, Küreselleşme, Yapısal Dönüşümler.

Jel Kodları: H83, L33, H11, F35.

ABSTRACT

In today's world where information and communication technologies are used widely, changing approaches to diplomacy under the influence of neoliberal ideology and the phenomenon of globalization, and socio-economic and socio-political transformations experienced in public administration constitute one of the primary themes of the study. The 21st century, which is referred to as the "Age of Digital Diplomacy"; some non-state global actors such as the EU, UN, OECD, NATO, IMF and World Bank as well as powerful countries have come to the fore, which imposed their social, cultural, economical, military, diplomatic and political systems on the third world countries. Thus, it is important to observe that there is a correlation between the fact that they should start a restoration even a reform in public administration and policy and the effect of Digital Diplomacy on Public Administration and Policy in the Digital Age.

Keywords: Old Diplomacy, New Diplomacy, Digital Diplomacy, Globalization, Structural Transformations.

Jel Codes: H83, L33, H11, F35.

¹ Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi 111111 nolu proje tarafından desteklenmektedir.

1. GİRİŞ

Dijital diplomasi çağından önce diplomasi tarihi, iki uzun döneme tanıklık etmiştir. Diplomasi literatüründe I. Dünya Savaşı sonuna kadar süren dönem "Eski Diplomasi", bu tarihten itibaren Soğuk Savaş'ın bitimine kadar geçen dönem ise "Yeni Diplomasi" olarak nitelendirilmektedir. (Acar, 2006: 418) Diplomasi, tarihsel süreç içerisinde çeşitli merhalelerden geçerek dijital diplomasiye gelişimine zemin hazırlamıştır. Klasik/geleneksel diplomasi olarak isnat edilen eski ve yeni diplomasi dönemi, teknolojik ve küresel ağ mekanizmalarıyla devletlerin yanı sıra devlet-dışı küresel aktörlerin, kamuoylarının, muhtelif kurum ve kuruluşların ön plana çıktığı dijital diplomasi döneminden oldukça farklıdır.

Geleneksel diplomasi daha çok Avrupa mihrakında dönerken yeni diplomasi ise I. Dünya Savaşı akabinde ABD-SSCB mihrakında şekillenmiştir. Soğuk Savaş yıllarında bir taraftan ABD'nin başını çektiği Kapitalist blok ile öbür taraftan SSCB'nin başını çektiği Komünist blok arasında süregelen güç göstergesi, dünya üzerinde diğer devletlerin diplomasisini Batı-Doğu eksenli kanalaize etmiştir. Dolayısıyla bu iki güç, diğer devletlere ideolojisini ihraç ederek dünya diplomasisinde kritik rol oynamıştır. Ancak Sovyet lideri Mihail Gorbaçov'un şeffaflık ve yeniden yapılanma politikalarına gitmesi, ABD karşısında daha fazla yarışamayacağı anlamına gelerek Sovyetlerin çöküşünü hızlandırmış ve iki kutuplu dünya sisteminden ABD'nin başat konuma geçtiği tek kutuplu bir düzen yaratmıştı. Teknolojik gelişmelere paralel olarak 1990'lı yıllarda küreselleşmenin görünüm kazanması ile ABD, tesirini gittikçe daha fazla hissettirmeye başlamış, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütler eliyle kendi sistemini diğer devletlere dayatmayı başarmıştır. Ortaya çıkan böyle bir eğilim, yeni diplomasi anlayışının sorgulanmasına yol açarak günümüz teknoloji çağına uygun, yeni liberal ideolojiye ve küreselleşme koşullarına hitap eden bir diplomasiye

yaratılmasına zemin hazırlamıştır. İşte 2000'li yıllarda diplomasiye damgasını vuran anlayış "Dijital Diplomasi"dir.

Haberleşme ve ulaşım teknolojisi sayesinde ilişkilerin coğrafi sınırlar ötesine taşındığı günümüz çağında devletler, bilişim teknolojisinin olanaklarından faydalanarak yepyeni bir diplomasi, yani "Dijital Diplomasi" anlayışını kurumsallaştırma çabası içine girmişlerdir. Ayrıca küresel ölçekte var olan uluslararası sistem, devletleri diplomasi değişikliğine zorlamaktadır. Buna bağlı olarak devletler diplomasi yöntemlerini farklılaştırabilmekte ve dış politikasında değişikliğe gidebilmektedir.

11 Eylül saldırıları sonrası ortaya çıkan çok kutuplu düzenle birlikte gittikçe küreselleşen diplomasi, yönetimleri de küreselleştirecekti. Böylece küreselleşme içinde ayrı bir küreselleşme yaşanacaktı. ABD, ekonomik sıkıntı çeken devletlere yüksek faiz karşılığında kredi sağlayarak bu devletlerde kendi çıkarlarıyla örtüşen bir yönetim tesis etmeye çabalamıştır. Öncelikle serbest piyasa sistemi içerisinde ülkelerin ekonomilerini sonu gelmez bir zincir örüntüsü gibi birbirine entegre ederek küresel iktisadi ağ yaratmış ve ardından siyasi kurumlarını empoze ederek siyasal küreselleşme yaşanmıştır.

Uluslararası örgütlerin yanı sıra politikacılar, lobiler, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketler, sendikalar, düşünce kuruluşları ve Üniversiteler de artık devletler kadar hatta kimi zaman devletlerden daha fazla söz sahibi olarak diplomaside etkin rol oynamaya başlamışlardır. (Yavuz, 2009: 20) Özellikle diplomasiye sosyal medya veya basın yoluyla kamuoyunun bilgisine sunulması, devletlerarası ilişkilere aktif katılımı mümkün kılmıştır.

Bu makale, günümüz uluslararası konjonktürel yapıya, teknolojik devrime ve küreselleşme olgusuna uygun bir dijital diplomasi anlayışını yansıtanın yanı sıra devlet-dışı küresel aktörlerin, muhtelif kuruluşların ve kamuoylarının diplomasiye katılım ve söz sahibi olma noktasında ne

derece optimal düzeye eriştiklerini de gözler önüne sermektedir. Neredeyse her şeyin dijitalleştiği küresel bir çağda dijital diploması; iktisadi, siyasi, sosyal, kültürel ve askeri pek çok alanda sorunların teknolojik yollarla çözümünde, devletlerarası ilişkilerin seviyesini yükseltmede, ekonomik anlamda küresel bir pazar oluşturmada, sosyal medya ve basın yoluyla bilgiye kolay erişimi sağlayarak diplomaside kamuoyuna aktif katılım ortamı sunmada önemli imkânlar sağlamaktadır. Ancak siber saldırıların yanı sıra meydana getireceği dezenformasyon, provakasyon, spekülasyon ve manipülasyon gibi negatif yüklü anlamlar taşıyan pek çok vakalara sebebiyet vermesi açısından da gerekli önleyici tedbirlerin alınmasını öngören bir alandır.

Bu çerçevede, birinci bölümde, günümüz dijital diplomasıyı daha anlaşılır kılma adına diplomasının tarihsel serüveninden bahsedilecek; ikinci bölümde, diplomasının geçirdiği evrim neticesinde 21. yüzyılda gelişen dijital diplomasının Türkiye'de ve dünyada ne durumda olduğu, onu yönlendiren hatta şekillendiren araçların ve yöntemlerin neler olduğundan söz edilecek; üçüncü bölümde ise dijital diplomasının sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapıya etkisiyle birlikte kamu yönetiminde yarattığı yapısal dönüşümler izah edilmeye çalışılacaktır.

Ayrıca bağımsız ve egemen devletlerin eski ve yeni diploması anlayışını geride bırakıp dijital diplomasıye geçişi gerekli kılan temel unsurların; uluslararası konjonktüre bağlı olarak mı şekillendiği yoksa revaçta olan bilgi ve iletişim teknolojilerine küreselleşmenin de eklenmesiyle yeni bir diploması anlayışını zorunlu hâle mi getirdiği sorunsalı çalışmanın sorusuna cevap aranacak emarelerdir.

2. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE DİPLOMASININ TEKÂMÜLÜ

2.1. Diplomasının Etimolojisi, Tanımı, Mahiyeti ve Ehemmiyeti

Her şeyden önce diplomasının kökenini, ne anlama geldiğini ve tarihsel süreç içerisinde hangi merhalelerden geçerek dijital diplomasının tezahür etmesine yol açtığını açıklamak, konunun daha anlaşılır kılınması bakımından önem arz etmektedir. Diploması sözcüğünün etimolojisine bakıldığında, Eski Yunanca bir terim olan "diploma" sözcüğünden gelmekte ve "ikiye katlamak" anlamını çağrıştırmaktadır. Eski Yunan'da ve Roma İmparatorluğu'nda devlete ait tüm resmi belgelerin ve yabancı topluluklarla ilişkileri düzenleyen belgelerin katlanmış biçiminden ötürü "diploma" adı verilmekteydi. Ancak zamanla bu belgeleri muhafaza edecek, belli bir düzene koyacak ve deşifre edecek profesyonel yazmanlara ihtiyaç duyuldu. Dolayısıyla 18. yüzyıla kadar diploması kavramı, belgeleri inceleme bilimi anlamında kullanılmıştır. (Tuncer, 1991: 4) Diploması deyimi, uzun yıllar insanların zihninde arşivlerin tutulması, antlaşmaların çözümlenmesi ve uluslararası müzakereler tarihinin incelenmesi ile özdeş bir muhtevaya sahipti. Diploması bir arşiv bilimi olmaktan ziyade uluslararası ilişkilerin yürütülmesi ya da yönetilmesi süreci anlamında 1796 yılında İngiliz devlet adamı ve yazar olan Edmund Burke tarafından kullanılmıştır. (Nicolson, 1970: 31)

Devletlerarası ihtilafları ve çatışmaları çözüme kavuşturmanın iki yönteminden birisi savaş diğeri diplomasıdır. Bu uyumsuzlukları güce başvurarak çözmek savaşı, barışçıl usullere başvurmak ise diploması yönteminin uygulanmasını gerektirir. Ancak diplomasıyı barış içerisinde savaş olarak görenler de mevcuttur. (Demir, 2012: 7) Buradan hareketle bir tanım yapılacaksa diploması, egemen devletler, uluslararası örgütler ile buna üye devletler ve aralarında Büyükelçilik makamı bulunmasa dahi temas hâlinde olan devletler arasındaki

ilişkilerin uluslararası sisteme ve dünya konjonktürüne bağlı olarak yürütülmesi yöntemi olmasının yanı sıra dikkat gerektiren ustalık, hassasiyet ve ılımlı güç göstergesi şeklinde tanımlanabilir.

Bir başka ifadeyle diplomasi, uluslararası ilişkilerin barışçıl yollarla yürütülmesi sanatı olmasıyla birlikte devletlerarası ilişkilerin görüşmeler vasıtasıyla yerine getirilmesi usulüdür. Bir uzlaşma sanatıdır, yani devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde karşılıklı olarak menfaatlerini uzlaştırmak ve her iki tarafın faydasına çözüm sunmak amacıyla mutabık kalmaktır. Bir yöntem sanatı olan diplomaside karşı tarafı etkileyebilme güç ve yeteneğine haiz olmak gerekir. Diplomaside zafer veya yenilgi söz konusu değildir, mühim olan bu yöntemi kullanırken amaçtan ziyade tarafları eşit bir şekilde doyuracak ortak bir çözüm yoluna başvurmaktır. Devletler birbirleriyle olan ilişkilerini bir düzen içerisinde yürütürken dostları veya düşmanları arasında yaşanan herhangi bir ihtilaf durumunda savaşa başvurmayı göze alamadıklarından dolayı çoğunlukla diplomasi yöntemini kullanmaktadırlar. Bu nedenledir ki diplomasinin uluslararası ilişkilerde oldukça büyük önemi vardır. Özellikle günümüzde teknolojik gelişmeler ve ilerlemeler söz konusu olduğunda, devletler arasındaki sürtüşmelerde savaşa başvurmak toplumlar açısından daha riskli bir durum olduğundan uyumsuzlukların çözümünde diplomasi yöntemini uygulamak bir zorunluluk teşkil etmektedir. (Tuncer, 1991: 1-2)

Diplomasi, askeri güç kullanımını barındırmayan devletler arasındaki en iyi iletişim yoludur. Eğer ülkeler arasında savaş veya askeri harekât yoksa orada diplomasi etkili demektir. Bu bağlamda Realistlere göre, devletler arasındaki çıkarlar ve ekonomik ilişkiler, diplomasi pratiğini kolaylaştırır. Diplomasi bir sanat bilimi olarak, diplomatların yetenekli ve zeki olmalarını ve kendi ülkelerinin dış politikalarını şekillendirebilecek bilgi birikimine haiz olmalarını gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, diplomasi temsilcilerinin

sahip oldukları yetkinlikler de diplomaside önemli rol oynamaktadır. (Sönmez, 2014) Ayrıca bir müzakere aracı olan diplomasi, devletlerarası ilişkileri konsolide eder ve bu bağlamda savaşız barışı mümkün kılacak bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Uluslararası sistemi ve ilişkileri var eden yegâne etken, hukukun egemen kılınmasıdır. Yaşanabilir bir dünyanın varlığı buna bağlıdır ve bu eksende devletlere büyük görevler düşmektedir. Zira devletler hukukla var olan ve hukukla hareket etmesi gereken oluşumlardır. Öncelikle devletler için var olan uluslararası hukuk, onların her istediğini her şekilde yapabilme özgürlüğünü kısıtlar ve belirli davranış kuralları benimsemelerinde rehberlik eder. (Hacısalıhoğlu, 2010: 120) Devletler arasında diplomasi her ne kadar önemli ise bu diplomasiyi meşru kılacak hukuki zemin de o kadar önemlidir.

2.2. Diplomasi Tarihi ve Avrupa Mihrakında Eski Diplomasi Dönemi

Diplomaside kurumsal anlamda başlangıç, Eski Yunan şehir-devletlerinin ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Eski Yunanlılar, ad hoc² ve çok-yanlı diplomasi³ gibi farklı yöntemler kullanarak diplomasinin gelişimine katkı sağlamıştır. (Acar, 2006: 419, 421) İlk Çağda diplomasi, rejimleri kölelik üzerine inşa edilmiş devletlerin dış siyasette güttükleri hedeflere hizmet etmiştir. İlk Çağ'ın iki büyük devleti olan Yunan ve Roma devletlerinin dış siyasetleri de, topraklarını genişletmek gibi kendi çıkarlarına yönelikti. Roma İmparatorluğu'nun Doğu'da mirasçısı olan Bizans İmparatorluğu'nun da

² Tarihte ilk uygulanan diplomasi yöntemi olan Ad hoc diplomasi, tek-yanlı ve geçici bir diplomasıdır. Diğer bir deyişle, diplomasi temsilcileri belli bir görevi ifa etmek üzere geçici süreliğine ülke dışına gönderilirler ve bu görevi tamamladıktan sonra ülkelerine geri dönerlerdi. (Tuncer, 2006: 16)

³ Çok-Yanlı Diplomasi, devletleri ortaklaşa ilgilendiren sorunların tartışılabilmesini mümkün kılmak üzere zaman zaman toplanan kongreler aracılığı ile diplomasinin yürütülmesidir. (Tuncer, 2006: 17)

diplomasıye önemli katkıları olmuştur. Ortaçağ'da diplomatik faaliyet, Batı, Orta ve Doğu Avrupa'da, eski Roma İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerinden feodaliteye doğru evirilen barbar imparatorlukların çıkarlarına hizmet etmekteydi ve büyük devletlerin parçalanması neticesinde ortaya çıkan çeşitli siyasal kuruluşların karşılıklı ilişkilerini düzenlemeye yönelikti. (Potyemkin vd., 2009: 13, 79) Ancak diplomasinin şekillenmesinde sadece bu devletlerin ve imparatorlukların payının ve etkisinin olduğunu söylemek yanlıştır.

Eski çağlarda, Ön Asya devletleri arasında diplomatik ilişkileri, yapmış oldukları antlaşmaları ve hükümdarlar arasındaki siyasi yazışmaları aktaran önemli diplomatik arşivlerden biri Amarna Mektupları'dır. Siyasi nitelikteki bu mektuplar Ön Asya'nın büyük kralları ile Mısır firavunları arasında yaşanan siyasal olayları aktarmaktadır. (İnan, 1956: 107) M.Ö. 13. yüzyılda, Hititlerle Eski Mısırlılar arasında yapılan Kadeş antlaşması da önemli diplomatik belgelerden biridir. (Tuncer, 1991: 6) Diplomasinin ortaya çıkışı her ne kadar Eski Yunan tarihine dayansa da 15. yüzyılda Mezopotamya ve Yakın Doğu'da devletler arasında diplomatik ilişkilerin başladığı ve bir dizi siyasal ve ekonomik antlaşmaların yapıldığı da bilinmektedir. (Mieroop, 2006: 165-169)

Diplomasıye dair bir diğer prototipler tarih öncesi dönemlerde Asya'daki eski medeniyetlerde görülmüştür. Pers (İran) İmparatorlukları, Eski Çin ve Hindistan'ın yanı sıra Moğol ve Türk devlet ve İmparatorlukları'nda kullanıldığı hatta çeşitli biçimlerde uygulandığına tanık olunmuştur. Niccolo Machiavelli'nin 1513'te yazdığı "Prens" adlı kitabından yaklaşık 90-100 yıl kadar önce Orta Asya Türk krallıklarının başarılı vezirlerinden biri olan Nasireldin el Tusi, Moğolların İran, Irak ve tüm Ortadoğu'yu kasıp kavurduğu hatta eski yerleşim yerlerini yağmaladığı dönemin devlet adamlığını yapmış ve devletlerarası ilişkilere dair önemli eserler bırakmıştır. 12. yüzyılda, önemli İslâm düşünürü İbni Rüşd'ün devlet

yönetimi ve uluslararası ilişkiler üzerine eserler vermiş olması ve 14. yüzyılda İbni Haldun'un da bu alanlarda çalışmalar yapmış olması diplomasinin gelişmesinde etkili olmuştur. 15. ve 16. yüzyılda, Machiavelli'nin siyasi felsefe anlayışının yansıdığı "Prens" adlı kitabında kamu yönetimi ve diploması hususunda yazmış olduğu yazılardan alınan ilham üzerine İtalya şehir-devletlerinde elçilikler açılarak diploması, süreklilik niteliği kazanmıştır. (Akgönenç, 2009: 7-9) 15. yüzyılda, geçici nitelik taşıyan ad hoc diplomasiden ziyade sürekli diploması yöntemi uygulanarak, aralarında sürekli rekabet ve savaş ilişkisi bulunan İtalyan şehir-devletleri, böylelikle birbirlerinin tasarılarından, amaçlarından ve faaliyetlerinden haberleri olacaktı ve bu sayede kendi politikalarına da yön vereceklerdi. (Tuncer, 1991: 16)

Ayrıca Venedik Cumhuriyeti, gönderdiği ticarî misyonlar ile günümüzdeki elçiliklerin temelini atmıştır. (Sönmezoğlu, 1992:107) Yine 17. ve 18. yüzyılda, Fransa'nın diplomasıyı Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurumsallaştırmasının, diplomasinin gelişiminde yarattığı etki de büyüktür. Ayrıca Westphalia Kongresi (1648), Karlofça Kongresi (1699) ve Utrecht Kongreleri (1712) neticesinde çok-yanlı diploması ile Avrupalı devletler arasındaki ilişkiler sağlamlaştırılmış ve Avrupa dışındaki devletlerle de ilişkilerin sürdürülmesi amaçlanmıştır. Dahası, 19. yüzyılda, Viyana Kongresi'nde alınan kararla diploması önemli bir pozisyona kavuşturulmuştur. (Acar, 2006: 422-423)

I. Dünya Savaşı sonuna kadar uygulanan diploması yöntemleri "Eski Diploması" olarak karakterize edilmiştir. 17., 18. ve 19. yüzyıl diplomasısı çoğunlukla hükümdarlar eliyle yürütüldüğü için diploması çoğunlukla kişiselleştirilmişti ve bunun sonucu olarak da diploması, büyük oranda "gizli" mahiyetindeydi. Eski diploması döneminde Avrupalı devletler arasındaki ilişkiler üzerine kurulu bir sistem, uluslararası politikaya hâkimdi ve uluslararası ilişkilere güç dengesi yön vermekteydi. (Tuncer, 2006: 22-23) Ancak güç dengesinin genellikle barışın

sağlanması açısından gerekli olduğu düşüncesi; Henry Kissinger'e göre güç dengesi sistemi, krizleri ve savaşları önlemek iddiasında değildir. Düzgün işlediğinde hem bir devletin diğerlerini egemenliği altına alma isteği hem de ihtilafları sınırlandırmak amacındadır. Bu sistemin amacı, barıştan ziyade istikrarın ve aşırılıklardan kaçınmanın sağlanmasıdır. (Kissinger, 2004: 13)

Eski diplomasi döneminde padişahlar, hükümdarlar ve iktidarlar diplomasiyi kamuoyundan kopuk bir vaziyette gizlilik ilkesine uygun olarak, ancak I. Dünya Savaşı sonrası ABD Başkanı Woodrow Wilson'un savunduğu açıklık ilkesine aykırı bir şekilde yürütmüş olmaları da diplomasiye yeni bir döneme geçişin nüvelerini oluşturmaktadır. Avrupa'daki devletler arasındaki güç dengesinin sağlanmasının genellikle barışı korumakla eş anlama geldiği bu dönem, uluslararası sistemde realist kuramların da etkisiyle sürekli gücü artırma eğiliminde olan devletler arasında savaş düşüncesinin hâkim olması da diplomasiye yeni bir boyut kazandırmıştır. I. Dünya Savaşı'nda ağır kayıplar veren Avrupa halkı için "savaş" artık katlanılmaz bir hâl almıştı ve dünya barışının sağlanması için eski diplomasi anlayışı değişmeliydi.

2.3. ABD-SSCB Mührakında Yeni Diplomasi Dönemi

I. Dünya Savaşı sonrası Wilson'un açıklık ilkesiyle bütünleşen ve SSCB'den çok ABD mührakında dünyayı şekillendiren yeni diplomasi, Soğuk Savaş'ın sonlandığı ve bu doğrultuda Sovyetlerin çözülme aşamasına girdiği döneme kadar hüküm sürmüştür. (Acar, 2006: 425) Bu dönem, teknolojik gelişmelerin ön plana çıkarak uluslararası ilişkilere yansımaları açısından eski diplomasi anlayışından farklı olduğu aşikârdır. Teknolojide yaşanan ilerlemeler, geleneksel diplomasi dönemi içerisinde vücut bulan diplomasi anlayışı, yani sadece resmi görevlilerin veya hükümet temsilcilerinin yazışmalarından ibaret olan diplomasi yerine daha farklı bir diplomatik paradigma yaratmaktaydı.

I. Dünya Savaşı öncesinde ideolojiler, henüz uluslararası ilişkiler alanında önemli bir rol oynamamaktaydı. Ancak bu durum savaş sonrası önemli ölçüde değişti ve ideoloji olgusu, milletlerarası ilişkileri etkileyen ve onu şekillendiren bir görünüm kazanmaya başladı. Savaş sonrası bağımsızlığına kavuşarak uluslararası alanda yerini alan Sovyetler Birliği'nin hâkim ideolojisi Marksizm-Leninizm'di. Sovyet lideri W. I. Lenin, gizli diplomasi anlayışını yererek sosyalist diplomasi anlayışını gündeme getirmiştir. Bu diplomasi türü, sosyalist bir devrim neticesinde meydana gelmişti ve savunduğu temel fikir, sosyalizmin ve komünizmin oluşmasına ve kurumsallaşmasına olanak tanıyacak uygun uluslararası konjonktür yaratmaktı. Dolayısıyla sosyalist diplomasi, dünyada var olan düzeni değiştirmeyi hedefleyen bir yöntem olarak barışın evrensel düzeye taşınması için bir devrim niteliğindediydi. Oysa barışın sağlanması açısından ABD, uluslararası alanda birtakım sorumluluklarının olduğunu düşünerek diplomasi yöntem ve tekniklerinde değişiklik yapma görevini kısmen üstlenmişti. 8 Ocak 1918'de Wilson, "On Dört Nokta" ile dile getirdiği "açık yürütülen görüşmeler neticesinde varılacak açık sözleşmeler ve diplomasi bu tarihten itibaren her daim kamuoyunun gözetiminde yürütülecektir" ilkesini tüm dünyaya deklare etmiştir. Bu ilkeyle birlikte artık bireyler, kendisinin ve ailesinin refahının ve geleceğinin ülkesinin, diğer devletlerle yürütmüş olduğu diplomasiye bağlı olduğunu kavrayarak daha önceleri bir tabu olarak algılanan diplomasi alanında, bazı sorumlulukları üstlenmeye ve demokratik denetim hakkına sahip olmaya başlamışlardır. (Tuncer, 2009: 78-88) Böylelikle diplomasiye özgü, bir bakıma demokratik rejim yerleştirilmiş oldu.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra gizli yapılan antlaşmalarda görece bir azalma olduğu düşünülmüştür. Sömürge ülkelerin bağımsızlıklarına kavuşmaları ve Doğu-Batı arasındaki ilişkilerin belirli müttefiklik içerisinde sürdürülmesi gibi olgular bunun sebepleri arasında sayılabilir. Bunun yanı

sıra dünya kamuoyunun ve Milletler Cemiyeti'ne nazaran daha demokratik bir kuruluş olduğu düşünülen Birleşmiş Milletler (BM)'in bu gizlilik karşısındaki sert tutumunun ve duyarlılık bilincinin oluşmasıdır. Bu noktada kitle iletişim araçlarının rolü de yadsınmaz. Bu durum şu örnekle açıklanacak olursa; Sovyetler Birliği'nin Batı Avrupa'ya karşı, kendi toprakları üzerinde yerleştirdiği roketlerin (SS-20) dengeyi sarsması üzerine, NATO 1979 yılında almış olduğu bir kararla kimi üye ülkelerin topraklarına Pershing-2 ve Cruise roketleri konuşlandırmıştır. Bunun üzerine Sovyetler Birliği, Batı'daki kamuoyunu diplomatik yoldan ziyade kitle iletişim araçları yoluyla propaganda kampanyasına girişerek hareket ettirmek istemiştir. Sorun üzerinde Sovyet-Amerikan görüşmeleri boyunca her iki taraf kendi tutumunu haklı kılacak açıklamalarda bulunmuştur. Bunlar genellikle dünya kamuoyunu, özellikle de soruna taraf olan ilgili kamuoylarını etkilemek, ikna etmek ve yönlendirmek içindir. Görüldüğü üzere, küçülen dünyada gizliliğin korunması güçleşmiştir. Kitle iletişim araçları, artık kamuoyunu harekete geçirmeye başlamış ve bu doğrultuda diplomasi de bu araçların kendisine yardımcı olmasını sağlama arayışlarına girmiştir. (Soysal, 1984: 300)

Bugün uluslararası kamuoyu, her türlü siyasi olay hakkında aydınlatılma gereksinimi duymaktadır. Bunun aksi düşünüldüğünde, ülkeler arasında güvensizlik ve endişe yaratmakla birlikte uluslararası işbirliği olanaklarını baltalamaktadır. Ayrıca diplomaside açıklığın yerleşmesinde, demokratik rejim ve geleneklerinin kökleşmesinin de katkısı olmuştur. Bu sebeple kamuoyları, hükümetin tutumunu bilmek ve değerlendirmek, ülkenin ve dünyanın nasıl bir yol haritası çizdiğini görmek istemektedir. Ancak bu gelişime rağmen bazı devletler dış politika olaylarını ve diplomatik faaliyetlerini tamamen gizli olarak sürdürmeyi bırakmamışlardır. Zira her ülkenin kendi ulusal güvenliği, politikası ve çıkarları için bir gizlilik alanı söz konusudur. Dolayısıyla böyle bir

perspektiften bakıldığında, en demokratik ülkeler bile bazı diplomatik etkinliklerini gizlilik esası çerçevesinde yürütmektedir. (Girgin, 1975: 135)

I. Dünya Savaşı'ndan itibaren uygulanmaya başlanan diplomasi yöntemi, yeni veya çok-yanlı diplomasi (parlamentar diplomasi), olarak karakterize edilmiştir. Bu savaş öncesinde görülen, ancak süreklilik niteliğinde olmayan çok-yanlı diplomasi, savaş sonrası yerini sürekli konferans diplomasisine bırakmıştır. Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla birlikte devletler arasındaki siyasal ihtilafların çözümünde yeni bir yönteme geçilmiştir. Batılı düşünürler, çoğunlukla uluslararası örgütler eliyle yürütülen bu sürekli konferans diplomasisini "parlamentar diplomasi" olarak tanımlamaktadırlar. Bu şekilde adlandırılmasının sebebi, uluslararası örgütler ile ulusal parlamentoların çalışma usulleri arasındaki yakın benzerliktir. (Tuncer, 2009: 96-97) Ayrıca devletlerarası ilişkilerin kitle iletişim araçları kanalıyla kamuoyuna açık vaziyette sunuluyor olması özelliğinden de kaynaklanmaktadır. Bu diplomasi yönteminde daha çok devletlerin politikalarının propagandası yapılmaktadır. Ancak ülkelerin milli çıkarlarını ilgilendiren mevzular, devlet temsilcileri tarafından gayri resmi görüşmelerde dile getirilir. Bu anılan yöntem de doruk diplomasisi olarak nitelendirilir ve gizli bir görüşmeye dönüşme riski olduğundan gizli mahiyetinde bir diplomasi türüdür. Fakat yine de bu döneme çoğunlukla açık diplomasi ilkesi hâkim olmuştur. (Tören, 2011)

Klasik dönem diplomasisinin barışı koruma ve yeniden tesis etme noktasında önemli yararları olmuştur. Ancak bu barış, belirli bölgelerde sınırlı kalmaktaydı ve devletler arasında daha geniş boyutlarda bir barışın sağlanmasına duyulan ihtiyaç, daha kapsamlı bir diplomasiyi gerekli kılmaktaydı. Bunun en net örnekleri Kıbrıs ve İsrail-Filistin uyuşmazlıklarında görülmüştür. Toplumsal tabandan yoksun 1959-1960 Zürih-Londra antlaşmaları kalıcı bir Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yaratamadığı gibi tarihi Oslo antlaşmaları da İsrail-Filistin

ihtilafına çözüm getiremedi. Bu nedenle, hakiki anlamda kalıcı bir toplumsal barışı tesis etmek, siyasal antlaşmaların yanı sıra bu antlaşmalara toplumsal bir destek zemini oturtmakla mümkündür. (Yılmaz, 1: 167) Bu ekseninde yeni diplomasi dönemi, diplomatik alanda belirli ölçüde toplumsal bir taban yaratmaya çalışmıştır. Ancak esas itibarıyla kamuoylarının diplomasiye aktif katılımı, dijital diplomasinin uygulanmaya başlanmasıyla daha görünür kılınmıştır.

3. POST-MODERN DÖNEM DİPLOMASİ LİTERATÜRÜNDE YENİ KONSEPT: DİJİTAL DİPLOMASİ

3.1. Dijital Diplomasi'nin Oluşumu, Tanımı ve Kapsamı

Medyanın artan önemi, milletlerarası ilişkilerde devlet-dışı küresel aktörlerin ortaya çıkışıyla ülkeler üzerinde etkinliklerini artması ve kamuoyunun da diplomatik alanda söz sahibi olması gibi bir dizi faktörler küresel çağda iç ve dış politikayı birbirinden ayıran çizgiyi giderek anlaşılması güç hâle getirmiştir. Artık hükümetlerin dış politikada sergilemiş oldukları tavır ve tutumların kendi kamuoyları tarafından desteklenmesi ve politikalarına halkları nezdinde meşruluk kazandırmaları gerekir olmuştur. Dahası hükümetler, diğer devletlerin kamuoylarının da desteğini kazanmak durumundadır. Bütün bu yeni oluşumlar, geleneksel diplomasi anlayışının değişmesini ve dijital çağa ayak uydurabilen yepyeni bir diplomasi anlayışının benimsenmesini zorunlu kılmıştır. (Demir, 2012: 12)

İlk olarak 2001'de tanımlanan dijital diplomasi, temelde iki düşünceyi yansıtmaktadır. Birincisi, kamu diplomasinin⁴ yürütülmesinde yeni bir

yöntem olduğu ikincisi ise yabancı topluluklarla aktif bir şekilde etkileşim kurma ve böylece monologdan diyaloga geçiş yapabilme imkânı sağladığı şeklindedir. Bu iki fikir ortak bir paydada dile getirilecek olursa; bir ülkenin dış politika hedeflerini gerçekleştirmek ve etkin bir kamu diplomasisi uygulamak için Bilgi ve İletişim Teknolojisi (BİT)'nin ve sosyal medya platformlarının gittikçe artan bir şekilde kullanılmasıdır. (Manor, 2017) Her ne kadar bu şekilde dar kapsamlı olarak tanımlansa da çağımızın yeni konsepti olan dijital diplomasi, bilişim teknolojisi sayesinde önü açık bir alandır. Bununla birlikte teknolojinin ve küreselleşmenin, diplomasinin damarlarında gittikçe artan bir çarpan etkisi yarattığı göz önünde bulundurulduğunda farklı diplomatik yöntemleri meydana getirebileceği ve tarihsel süreç içerisinde diplomasiyi transformasyona uğratabileceği aşikârdır. Bu sayede önümüzdeki yıllarda dijital diplomasinin tanımına yeni anlam ve kazanımlar da yüklenebilecektir.

Bilim insanları içinde bulunulan atmosferi "dijital çağın dünyası" olarak nitelendirmekte ve uluslararası ilişkiler dijitalleşme etrafında şekillenmektedir. Bilişim dünyasındaki ilerlemeler, dijital diplomasi sürecini başlatarak ve tarihin uzun geleneksel diplomasi evresine set çekerek diplomasinin içeriğini ve yöntemini değişime uğratmıştır. Diplomasideki bu radikal değişimler, ülkeleri diplomatik değişikliğe zorlamaktadır. Küresel dinamiklerin boyutlarını hesaplamak temel öncelik hâline gelmiştir. E-diplomasi

ve medyanın da etkili olduğu bir evrede yaşanılmaktadır. Bu süreç geleneksel diplomasi anlayışını değiştirerek yeni bir diplomasi tarzını ortaya çıkarmıştır. (Demir, 2012: 12) Pek çok tanım dikkati çekmekle beraber kamu diplomasisi, bir hükümetin başka bir ülkenin kamuoyunu etkileme çabasıdır. Bkz. Potter, E. (2002). Canada and the New Public Diplomacy, Netherland Institute of International Relations, s. 3. Ancak kamu diplomasisi, sadece hedef ülkelerin kamuoylarının desteğini kazanmak için kullanılmaz aynı zamanda bir ülkenin kendi kamuoyunu etkilemek için de kullandığı diplomatik bir paradigmadır. Dolayısıyla hem ulusal hem de uluslararası boyutu söz konusudur.

⁴ Kamu diplomasisi, uygulamaları çok eskiye dayanmakla birlikte yakın dönemde sık kullanılan bir kavramdır. Hızlı gelişen teknoloji ve küreselleşme süreci, 1990 öncesi Soğuk Savaş döneminden çok farklı bir uluslararası sistem ortaya çıkarmıştır. Artık sadece devletlerin ve hükümetlerin değil, milletlerarası alanda uluslararası örgütlerin, sivil toplum kuruluşlarının

(Elektronik Diploması), siber diploması, online diploması olarak da tanımlanan dijital diploması, günümüz bilgi teknolojileri çağında diplomasının yeni bir biçimi olarak belirlemiştir. Klasik diploması döneminin aksine dijital diploması daha fazla bilgi, etkileşim ve şeffaflık sunmaktadır. Facebook ve Twitter gibi sosyal ağlar kullanılarak toplumların zihnini ve gönlünü kazanmak kolaylaşır hâle gelmektedir. (Çatal, 2015: 78)

Dijital diploması, BİT'lerin desteğiyle diplomasının yürütülmesinde yeni yöntemleri açıklamakta ve çağdaş diplomatik pratikler üzerindeki etkilerini ifade etmektedir. İnternet, diplomasının iki temel taşı olan bilgi ve iletişim üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda internet ve diploması arasındaki etkileşim üç boyutta dile getirilebilir. Birincisi, internet ortamında, yani diplomasının yürütüldüğü medyadaki değişiklikler (jeopolitika, jeo-ekonomi, egemenlik, bağımlılık); ikincisi, diplomatik gündemler ile ilgili mevzuların ortaya çıkışı (internet yönetimi, siber güvenlik, gizlilik ve dahası) ve üçüncüsü, diploması uygulamasında sosyal medya gibi yeni internet araçlarının kullanılması. (DİPLO, 2017)

İnternet, uluslararası ilişkilerde vazgeçilmez bir iletişim aracı hâline gelmiş durumdadır. Bu sebeple diplomatların dijital araçların kullanımını çok iyi bilmesi, ustalaşması ve güvenilir bilgi toplayabilmesi gerekir. Bu sayede kamuoyu üzerinde maksimum etki de yaratılabilecektir. Diplomasıde tüm bu değişikliklerin kalbinde internet yatmaktadır ve önemli değere haizdir. (Westcott, 2008: 19)

Dijital diploması, dış politika sorunlarını internet vasıtasıyla çözüme yöntemidir. Artık diploması ile iletişim dünyası birbirinden ayrılmaz bir parçadır. Dijital diploması sayesinde web aracılığıyla yeni ve kayda değer yol ve yöntemlerle yayınlamak, dinlemek, etkileşime geçmek, değerlendirmek ve yorumlamak mümkün hâle gelmiştir. Bu durum, aynı zamanda insanların hızlı ve ucuz bir şekilde bilgiye erişimi anlamına da gelmektedir. Ancak her

ne kadar avantaj sağlayan güçlü yanları da bulursa bünyesinde birtakım dezavantajları da barındırmaktadır. Milyonlarca kişinin faal bir şekilde kullandığı sosyal medya aracı üzerinden gönderilen bir ileti, on binlerce kişinin algısını değiştirerek istenilen alana yönlendirilmesine ve ülke yönetimine veya hedef güç unsuruna yönelik tepki verilmesine neden olabilmektedir. Böylelikle ikna edilen kamuoylarının zihinleri kazanılarak istenilen algının oluşturulması sağlanabilir. (Saran, 2014)

Dijital araçlar farklı diplomatik yöntemlerle birleştirilerek dijital diploması daha etkin bir alana dönüştürülebilir. Örnek vermek gerekirse; Rusya, etkili dijital diploması hususunda bir ipucu olabilir. Rusya'da ABD'nin cumhurbaşkanlığı seçimlerini etkilemek için siber savaşın kullanılması hakkında çok şey yazılmıştır. Daha kapsamlı diploması stratejisi izlemek için dijitalle diğer araçları etkili bir biçimde birleştirmektedir. Ayrıca dijital araçlarını, politika hedeflerini takip etmede geniş araç yelpazesinin bir parçası olarak görmektedir. Bu örnek, Rusya'nın politikasını ve stratejisini övmek için değil, dijital araçları daha geniş çaplı diplomatik stratejilere nasıl entegre ettiğini öğrenebilmek açısından öneme sahiptir. (Riordan, 2017) Dijital araçları farklı diplomatik yöntemlere uyarlama gibi böylesine bir strateji, kitleler üzerinde daha etkili olabilir.

Diplomatik amaçlar için sosyal medyanın kullanılması olarak yaygın bir şekilde tanımlanan dijital diploması, diplomatların bilgi yönetimine katılımlarını, kamu diploması uygulamasını, strateji planlarını, uluslararası müzakere yöntemlerini değiştirmektedir. Dijital diploması temelde dışişleri bakanlığı perspektifinden tartışılmasına rağmen, dijital teknolojilerin gelişimi ile birlikte uluslararası örgütlerin çalışmalarını da etkileyen bir mecraadır. (Bjola ve Holmes, 2015: 4, 8) 21. yüzyılda, devlet kurumları ile birlikte çoğu kuruluş ve uluslararası örgütler, ülkelerin dış politika tayininde ve tespitinde büyük görevler üstlenmişlerdir. Bu kurum ve kuruluşların diplomasıye olan etkisinden maksimum

düzye verimin sağlanması için, dışişleri bakanlıklarının etkili eşgüdüm yeteneği önemini devam ettirmektedir. Günümüzde diploması, yalnızca dışişleri bakanlıklarının ve üst düzey meslek memurlarının değil, aynı zamanda cumhurbaşkanlarının, başbakanların, muhtelif bakanların, meclis başkanlarının, meclislerde uluslararası bağlantılı grupların, üniversitelerin, küresel ilişki ağını geliştiren ekonomik, kültürel ve çevre organizasyonlarının da kullanım alanına girmiş bulunmaktadır. (Yavuz, 2009: 23)

3.2. Türkiye'de ve Dünyada Dijital Diploması Anlayışı ve Kurumsallaştırma Çabaları

Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin uluslararası sistemin yarattığı yeni ortama bir süre ayak uyduramayıp yeni güvenlik stratejileri geliştiremediği hatta geleneksel diploması alışkanlıklarını devam ettirdiği görülmüştür. (Yılmaz, 2009: 25) Diğer taraftan, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 2003 Irak operasyonu gibi dünya genelindeki inisiyatif dışı önemli siyasi gelişmeler, dış politikada ve diplomasıde ülkelere yeni manevralar için bir fırsat sunabilir. Türkiye, bulunduğu coğrafya üzerinde, ABD'nin gittikçe azalan küresel etkisinin yarattığı güç boşluğunu doldurmaya çalışmakta ve bu bölgede sıfır sorun ilkesi kapsamında pro-aktif bir tutumla hareket ederek bir düzen kurma rolünü üstlenmiş durumdadır. Türkiye'de diplomasının resmi kuruluşları ve çağın gerektirdiği yeni diploması araçları da bu amaca hizmet edecek biçimde yönlendirilmeye çalışılmaktadır. (Yavuz, 2009: 23)

Uluslararası ilişkileri tayin eden coğrafya açısından Türkiye, dünyanın merkezi konumunda yer almaktadır. Dolayısıyla Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu sacayağının ortasında yer almasına mukabil dijital diplomasının bütün imkânlarından en iyi şekilde yararlanmalıdır. Ekonomik ilişkilerin her türlü siyasi ilişkileri yarattığı ve tetiklediği bir dünyada, Rusya-Çin-Hindistan-İran bloğu ve ABD-AB-İsrail ittifakı dijital diplomasıyı büyük ölçüde

kullanırken, Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada etkin konuma yükselerek yol haritasını ve rotasını sadece Müslüman ülkelere çevirmesi sınırlayıcı olabilecektir. Bu nedenle Türkiye'nin kendisini ve politikalarını tüm dünyaya tanıtabilmesi ve itibar sahibi olabilmesi için dijital diplomasıyı büyük ölçüde kullanması gerekmektedir. Zira, dijital diplomasının etki alanı genişlemekte ve diplomatik değişimi öngören dijital ortam, toplumsal davranış biçimlerini de bu doğrultuda şekillendirmektedir. Bu çerçevede diplomasıde önemli işlevleri olan internetin sadece bilgi ve veri kaynağı değil, aynı zamanda geniş kapsamlı toplumsal etkileşimi mümkün kılan ve gündemleri belirleyen kârlı bir güç kaynağı olduğu da ifade edilmektedir. Bu nedenle diplomasıde dijitalleşmenin altyapısı oluşturulmalı ve bu eksende kurumlarda yeniden yapılanmayı gerekli kılabacak bilişim teknolojisinin temelleri atılmalıdır. (Çatal, 2015: 79)

Son yıllarda Türkiye, BİT'lerin sunduğu imkânları kamu hizmetlerinde verimli bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır. 2001 yılından bu yana Bakanlık teşkilatında resmi yazışmalar BelgeArşiv olarak adlandırılan Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS) aracılığıyla sağlanmakta, Türkiye'de bulunan yabancı ülke temsilcilikleri ve uluslararası kuruluşlar ile Dışişleri Bakanlığı arasındaki iletişim Diplomatik Portal, yurtdışında yaşayan vatandaşların konsolosluk işlemleri e-Konsolosluk Sistemi üzerinden yapılmaktadır. 17 Nisan 2013 tarihinde hizmete açılan Elektronik Vize Başvuru Sistemi (e-Vize) sayesinde Türkiye'ye seyahat etmek isteyen yabancıların vize işlemleri online ortamda gerçekleştirilmektedir. Kamu hizmetlerinin yanı sıra devletlerarası siyasal iletişimi sağlayacak bir sistem ve taban da yaratılmaktadır. Nitekim, 2014 Şubat ayında tamamlanan "Afganistan Dışişleri Bakanlığı'na Bilişim Alanında Destek Projesi" ile Afganistan Dışişleri Bakanlığı, Ankara ve Kabil'de birbirinin yedeği halinde çalışan veri merkezlerine kavuşmuş, Afganistan'ın yurtdışı

temsilcilikleri bir örnek ve merkezi olarak yönetilebilen web sayfaları altyapısına sahip olmuştur. Böylece e-posta adresleriyle yazışılabilir ve mesajlaşma sistemiyle yazılı, sesli ve görüntülü olarak anında iletişim kurabilir hâle gelmiştir. Benzer bir proje Somali Dışişleri Bakanlığı ile yürütülmekte olup, ayrıca Yemen, Kosova, Arnavutluk ve Gabon Dışişleri Bakanlıkları ile temaslar sağlanarak somut işbirliği alanları belirlenmiştir. (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2017) Dolayısıyla tüm bu faaliyetler göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin dijital diplomasiyi kurumsallaştırma yolunda birtakım adımlar attığı dile getirilebilir.

Türkiye'de dijital diplomasi alanında önemli çalışmaları olan Yücel, diplomasiyi dört ana hat üzerinden sınıflandırmaktadır. İlk olarak Diplomasi 1.0'ı, siyah takım elbiseli beyaz gömleklilerle kişilerin yaptığı reel politığın, milli çıkarların ve propagandanın söz konusu olduğu bir iş olarak tanımlar. Henry Kissinger'in "Diplomacy" kitabı, bu kategoriye simgeler. Diplomasi 2.0'ı, devlet-halk ilişkilerinin merkezde olduğu "kamu diplomasisi" olarak tanımlar ve Joseph Nye'nin yazdığı "yumuşak güç"⁵ konseptiyle daha iyi analiz edilebileceğini ifade eder. Diplomasi 3.0 ise her zaman, her yerde, herkes için herkes tarafından yapılan bir diplomasi ve bunun için devletin her zaman muhatap olması gerekmez. Ayrıca dijital diplomaside neredeyse bir sınırsızlığın olduğunu ve Westphalia'nın çizdiği kamu diplomasisi sınırlarını tanımadığını dile getirmiştir. Son olarak da Diplomasi 4.0, yani nesnelere arası etkileşimi sağlayacak bir uber-diplomasi dönemine girildiğini belirtmiştir. (SETA, 2015)

Diplomasi 1.0 ve Diplomasi 2.0, radikal bir şekilde değişime uğramıştır. Yaşanan hızlı

teknolojik ilerlemeler nedeni ile vatandaşlar, tüm hiyerarşik ilişkileri aradan kaldırıp kendi başlarına yeni bir iletişim biçimi geliştirmişlerdir. Özellikle sosyal medya, burada hızlandırıcı ve kolaylaştırıcı işlevi üstlenmiştir. Artık bundan sonra devletler, teknolojik yenilikleri yakından izlemeleri gerektiğinin farkına varmışlar ve bununla birlikte sosyal medya üzerindeki paylaşımları ve konuşmaları da yakından takip ederek Arap Baharı benzeri hareketleri önceden tahmin etmenin yolları üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu durum, devletlerin dijital ortamlarda ve siber âlemin genelinde olmaları gerektiği sonucunu doğurmuştur. Böylece Diplomasi 3.0 denilen dijital diplomasi kavramı ortaya çıkmıştır. Kurucuları ABD ve İngiltere olmasına karşın, son yıllarda Fransa, Hindistan ve İsrail gibi ülkeler de buna yatırım yapmaktadır. Hatta İsrail'in "Hasbara" adını verdiği kamu diplomasi bakanlığı tamamen dijital diplomasi yapılanmasına dönüştürülmüştür. Diplomasi 3.0'ın diğer ikisinden ayrıldığı temel nokta, klasik diplomasi yöntemi, aktör, süreç ve araçlarını tamamen tersine çevirebiliyor olmasının yanı sıra sınırları ve protokolü kaldırmasıdır. Bugün devletler, dijital dönüşümlerini gerçekleştirebilmek için dijital diplomasiyi bir bakıma rehber olarak görmektedirler. Buna karşın son dönemlerde, dijitalleşme olgusunun sonlarına yaklaşıldığı yönünde çeşitli söylentiler de olmuştur. Özellikle Google'un CEO'su Eric Schmidt bu yönde ifadelerde bulunmuştur. Dünyaca ünlü ve kamuoyu anket çalışmaları ile tanınan PEW'in bir araştırmasında, verinin her yerden gelmesi ve her yere nüfuz etmesi gibi sebeplerden dolayı klasik devletlerin yeni uluslar tarafından zorlanacağı şeklinde açıklamalar yapılmış ve buna "ubernet" denilmiştir. Dijital diplomasi açısından bugün dünyanın en kalabalık ülkesi hangisidir diye sorulsa, muhtemelen çoğunluk 1,65 milyon kullanıcısı olan ve ona vatandaş derecesinde bağlı olan "Facebook" yanıtını vereceklerdir. Dolayısıyla bu ubernet, uber-diplomasinin kurumsallaştırılmasını da beraberinde getirebilir. O hâlde Diplomasi 4.0, dijital

⁵ Kamu diplomasisi, yumuşak güç unsurlarını kullanan bir alandır. Nye'a göre yumuşak güç, bir ülkenin dünya siyasetinde istediği neticelere, onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin kendisini izlemesiyle ulaşmasını sağlamaktır. Bkz. Nye, J. (2004). *Soft Power The Means to Success In World Politics*, New York: Public Affairs, s. 5.

sonrası bir dönemin diplomatik modeli olarak karşımıza çıkabilecektir. Ancak Türkiye'de dijital diplomasi kurumsallaştırılması daha yeni bir fikir olduğundan Diplomasi 4.0'ı tartışmak bugünlerde ağır gelebilir. (Yücel, 2016: 749-751)

Dünyanın her bir ucunu birbirine bağlayan tekno-ağ devrimi, bir yandan diplomasiyi küresel ölçekte dijital olmaya iterken diğer yandan tekno-ağın aktörlerini diplomasi ve güvenlik alanında varlıklarını arttırmaya zorlamaktadır. Devletler kadar kamuoyları da sosyal medya üzerinden diplomatik alanda seslerini yükseltebilmekte ve dijital diplomasi bu çizgide önemli olanaklar sunmaktadır. Dijital diplomasi aktörleri, günümüzde dolaylı yol olma niteliğini kazanan geleneksel diplomatik kanallar yerine daha doğrudan iletişim kurmakta, küresel diplomatik ağ oluşturmakta ve yaşananlar karşısında gerçeği yansıtmaya çalışarak hem kendi kamuoylarını hem de dış dünyayı etkilemeyi hedeflemektedirler. En aktif yıllarını yaşayan dijital diplomasiye örnek olarak büyük devletler ile İran arasında yapılan nükleer anlaşma, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Türk hükümetinin duruma ilişkin yapmış olduğu paylaşımlar, Halep'te yaşanan trajedi, Cenevre'deki Suriye görüşmeleri ve ABD-Meksika arasında yaşanan duvar krizi hakkında paylaşılan Tweet'ler verilebilir. Dahası, ABD'nin yedi Müslüman ülkeye giriş yasağı getirmesinin ardından sosyal ağ üzerinden gösterilen tepkiler küresel kamuoyunun tezahür etmesine yol açmıştır. Ayrıca, dijital diplomasi, tüm dünyada düşünce kuruluşları ve uluslararası alanda çalışmalar yürütenlerle diplomatlar arasında bilgi paylaşımını mümkün kılmaktadır. (Özdemir, 2017)

ABD'den Hindistan'a kadar dünya çapındaki çoğu devletler, diplomatik çabalarını uluslararası arenaya dönüştürerek dijital diplomasi anlayışına doğru bir ilerleme kaydetmektedir. ABD'nin yeni dijital diplomatik projelerinden birisi, genç diplomatlarını dijital diplomasiye ayak uydurabilmeleri noktasında eğitmeyi kapsamaktadır. İsrail de bu alanda ciddi

atılımlar yapmıştır. Diplomasiye verdiği önemi gösteren iki ipucu; Haifa Üniversitesi'nde "Citizen Diplomats" (Vatandaş Diplomatlar) adlı yeni bir lisansüstü programın açılışı ve ardından ülkenin bir "çevrimiçi elçilikler" grubunu eğitmeye başlamasıdır. Ancak Türkiye, henüz dijital diplomasiyi özendirmek için yeterli adım atmamış olmasına rağmen gelecekteki projelere zemin hazırlıyor gibi görünüyor. 11 Eylül saldırılarından sonra dış politika uzmanı Nye tarafından dillendirilen ve bir ülkenin kültürünün, politik fikirlerinin ve politikalarının çekiciliği anlamına gelen "yumuşak güç" fikri Türkiye'de, ülke politikalarının diğer devletler ve halklar nezdinde meşru kabul edilmesini sağlayan zengin kültürel miras olarak yorumlanıyor ve bu doğrultuda Türkiye, kendi politika ve görüşlerini diğer milletlere daha etkili bir biçimde açıklama imkânı bulmaktadır. Bunun dışında yumuşak güç alanında çalışmakta olan T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasi Koordinasyon Merkezi, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), T.C. Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi gibi kurumlar çeşitli faaliyetlerde bulunarak dijital diplomasi alanına katkı sağlamaktadır. (Usta, 2012) Bu sayede Türkiye, ülkelerarası sosyal ve ekonomik işbirliğine yatırım yaparak kendine politik bir alan da yaratmaya çalışmaktadır.

Son yıllarda Diplomacy Live, sosyal medya varlıklarına bakarak ülkelerin dijital diplomasi sıralamasını yayınlamaktadır. Buna göre 2016 yılında İngiltere birinci, Fransa ikinci, ABD üçüncü ve Rusya dördüncü sıraya yerleşti. Dijital diplomasisini geliştirmekte olan Hindistan, Meksika ve İsrail ise ilk 10'a yerleşti. Suudi Arabistan 26. sıraya yerleşerek Arap ülkeleri arasında ilk sıraya yerleşti. Güney Afrika ise 51. sıra ile Afrika ülkelerinin birincisi konumundadır. (Global Diplomatic Forum, 2017) Ayrıca sosyal medyayı diplomasiye hizmet eden bir araç olarak kullanan ülkelerin derecelendirmesini yaparak ve bunun listesini yayınlamaya, dijital diplomasiye geçiş noktasında

devletleri teşvik etme gibi bir işleve sahip olduğu da dile getirilebilir.

Nitekim, dijitalleşen toplumların dijital diplomasıyı yarattığı bir atmosferde ve gittikçe küreselleşen bir dünyada ülkelerin, ulusal çıkarlarını koruyabilmeleri ve dış politikalarını etkin ve verimli bir şekilde tayin edebilmeleri açısından yeni dünya düzeninin beraberinde getirdiği konjoktüre ayak uydurabilmeleri gerekir. Aksini düşünenler, yani bilim ve teknolojiye uzak duran toplumlar, ileri toplumlar tarafından kolayca yönlendirilebilir duruma gelirler.

3.3. Sosyal Medyanın, Basının ve Propagandanın Dijital Diploması Üzerinde Artan Etkisi

Enformasyon çağı olarak nitelendirilen günümüzde hemen hemen her şey olağandışı hızla değişmektedir. Gelişen BİT, aktif bir diplomasıyı zorunlu kılmaktadır. İnovasyona uygun iletişim teknolojileri kanalıyla her türlü bilgiye artık herkes tarafından kolayca erişilebilir hale gelmiştir. Bu sayede bağımsız ve egemen devletler, kendilerini ve politikalarını dünyanın dört bir yanına daha iyi, daha doğrudan ve daha kısa sürede tanıtır ve iletir duruma gelmiştir. Bu süreçte BİT'lerin sunduğu imkânlardan en iyi şekilde faydalanan ve bunu uygulayan ülkeler, diğer ülkelerden bir adım öne geçmiş durumdadır. Teknolojinin sunduğu avantajlardan yararlanarak kendini iyi bir şekilde tanıtmaya, ülkelerarası uygulanan politikaların sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinde büyük rol oynamaktadır. Ülkelerin kendilerini dış dünyaya doğrudan ifade edebilmesini sağlayan dijital diploması, artık devletlerden ziyade devlet-dışı küresel aktörler, devlet temsilcileri değil de daha çok kamuoyunu etkileyebilen ve yönlendirebilen lider vasıflı kişiler ön plana çıkmıştır. İnkâ kabiliyeti ise hedef kitlenin algısını değiştirmede önemli bir parametredir. Bu sayede ülkeler, diğer ülkelerin kamuoylarını yönlendirme, algı yönetimi oluşturma, alışkanlık ve davranış kalıplarını şekillendirme gibi çeşitli faaliyetlerde bulunarak kendilerine itibar kazandırmakta

ve rahat hareket edebilecekleri diplomatik bir alan yaratmaktadırlar. (Bostancı, 2012: 39-45)

Yeni teknolojiler özellikle sosyal medya, milyonlarca insana çok hızlı bir şekilde iletilmekte olan veriyi güçlü bir şekilde bilgilendirme nüfuzu potansiyeline sahip birkaç çevrimiçi platform diplomatlarının bilgiyi paylaşma biçimi ve çok sayıda yabancı kamuoyunu etkileme anlamında bir devrim niteliğindedir. Sosyal medya, bir yandan dış politika uygulamasında halkın katılımını teşvik ederken diğer yandan çok sayıda veri ile uğraşılması, dışişleri bakanlıklarından personel ve teknolojiler açısından yeni yetenekleri gerektirmektedir. (Cercel ve Saftescu, 2015: 327)

Dijitalleşmeyle birlikte devletlerin kamuoylarıyla ve kamuoyların kendileri arasında yürüttükleri diplomatik süreçler daha belirleyici olmaya başlamaktadır. Bu ilişkileri sürdürürken uluslararası ilişkilerin çözüm getirmekte güçlük çektiği bazı konularda, belki de birkaç Twitter mesajı pragmatik çözümler üretebilecektir. Bu durum, diplomasıyı diplomatların tekeline çıkararak, bir bakıma daha medyatik kılmaktadır. Dolayısıyla, dijital diploması uygulamasında, medya aktörlerinin rolleri de gittikçe artmaktadır. Sosyal medya ve dijital araçlar, geleneksel yollardan aylarca sürece diplomatik haberleşme anlayışı yerine geniş bir kitlenin önüne şeffaf bir şekilde saniyeler içinde bilgi aktarımı sunmaktadır. Tüm sanallığa rağmen, herkes için bir dijital yaşam alanı ve siber gerçeklik hayata geçti ve bu alanın içine her gün yeni disiplinler yerleşiyor. Dijital diploması de bunlardan birisidir. (Yücel, 2016: 758-759)

Basına gelince, diploması ile aralarında çok sıkı bir bağ ve ilişki vardır. Diplomatların atandıkları ülkelere ilişkin edindikleri ve topladıkları bilgilerin birincil kaynağını, gazete haberleri oluşturmaktadır. Bu nedenle günü gününe gazeteleri irdelemek, bunları buldukları ülkelerde hâkim siyasal, sosyal ve ekonomik atmosfer çerçevesinde değerlendirmek ve yorumlamak diplomatların başlıca görevleri

arasında sayılmaktadır. Günümüz dijital diploması çağında hafife alınmayacak kadar kayda değer bir öneme sahip olan basın, kamuoyunun fikir ve davranışlarının biçimlendirilmesinde büyük etkileri vardır. Ayrıca kamuoyunun dikkatini diplomatik faaliyetler ve etkinlikler üzerine çekme gibi önemli bir role de sahiptir. Bazı durumlarda basın mensuplarının yazmış olduğu makaleler, diplomatların rapor ve açıklamalarından çok daha aydınlatıcı ve bilgi verici nitelikte olabilmektedir. Diploması ile kamuoyu arasındaki iletişimi sağlayan en doğrudan araç basındır ve bu nedendir ki, diplomatlar basını denetim altına alarak kamuoylarını bu yolla etkilemeye çalışırlar. (Tuncer, 2009: 93-94)

Devletlerin veya hükümetlerin, kamuoylarını etkilemek için başvurdukları en önemli yöntemlerinden biri de propagandadır. (Bostancı, 2012: 41) Propaganda uygulamaları, psikolojik harekât veya savaş olarak tanımlanabilir ve kendi içinde beyaz, gri ve siyah propaganda şeklinde derecelendirilir. Beyaz propaganda, düşman veya dost ülkelerin kamuoylarının duyu, düşünce, davranış ve yaşam biçimlerini etkilemek ve onları belli bir amacı gerçekleştirmek için planlı bir şekilde değiştirmeye çalışmaktır. Bu propaganda türü, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir bakıma uyguladığı yöntemdi ama bunu bugün en iyi şekilde kullanan ülke, kendini güçlü ve yenilmez olduğu düşüncesini dünyaya inandıran ve yaşam biçimini diğer ülkelere telkin etmeye çalışan ABD'dir. Başka bir ifadeyle Çinli Sun Tzu'nun "savaşmadan kazanmak en iyisidir" ilkesinin modern uygulamasıdır. Bir başka tür, bugün CIA ve Mossad'ın büyük başarıları için gri propaganda yöntemidir. Başkaları için kaygı yaratacak rivayetler ve kendileri için inanılması güç efsaneler üreterek kulaktan kulağa yayılmasını sağlamaktadır. Korku ve endişe yoluyla sindirmeye çalışmakta ve bunu da başarmaktadırlar. (Akgönenç, 2009: 14) Bir diğer tür olan siyah propaganda da ise yalan haber, iftira, çarpıtma, hile ve entrika gibi uygulamalara başvurur. (Yüksel, 2010) Bu propagandanın amacı, yerleşik bir

kanyı sarsmak, halkın lidere, orduya ve devlete olan güvenini yıkmak ve böylece insanların zihinlerini karıştırmaktır. (Tarhan, 2003: 42) Bilgi kirliliği yoluyla doğru ve yanlış ayırt edilemeyecek hale gelmekte ve bundan belli çıkarlar sağlanmaktadır. Çoğu devletler bu yöntemleri kullanmakta ve bunlar için ciddi boyutlarda finansman aktarımı yapmaktadırlar. (Akgönenç, 2009: 14)

Her ne kadar diplomasıyı yönlendiren ve şekillendiren gazete, dergi, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçları, kısmen yeni diploması döneminde çoğu kitle üzerinde etkili olsa da yaşanan hızlı teknolojik gelişmelerle birlikte bu araçlara bilgi ve iletişim teknolojisinin eklenmesiyle diplomasının, kamuoyları üzerinde nüfuz alanı gerçek anlamda tesirini dijital diploması döneminde yansıtmaya başlamıştır. Hemen hemen her şeyin internet yoluyla halledildiği bu çağda, sosyal medya ve basın üzerinden yürütülen diploması trafiği, her geçen gün etkisini uluslararası kamuoyu nezdinde daha da arttırmaya devam etmektedir. Dünyanın en ücra köşesinde meydana gelen politik bir olay dijital araçlar kanalıyla anında sunularak dijital ortamda kamuoylarının diplomasıye katılımları sağlanmakta ve algı yönetimi yaratılarak zihinler yönlendirmeye çalışılmaktadır. Ancak bu yönlendirme kimi zaman propaganda kılığında tecelli etmektedir. Dijital diploması, bir yandan bilgiye erişimi kolaylaştıran bir ortam sunarken diğer yandan bilgi kirliliğinin piyasaya sürüldüğü bir mekanizmaya dönüşmektedir. Bu ironi duruma dikkate alındığında, devletlerin teknolojik çağın beraberinde getirdiği olumsuz etkileri (siber saldırılar, dezenformasyon, provakasyon ve propaganda faaliyetleri vb.) göz önünde bulundurarak önleyici tedbirler alması ve bilişim teknolojisinin altyapısını sağlaması gerekmektedir.

Ayrıca meseleye farklı bir yelpazeden bakılırsa, diplomasıyı yönlendirmede bir diğer etkili araç Wikileaks internet sitesi olabilir. Bu site, yayınladığı gizli devlet belgeleriyle son dönemlerin popüler haber kaynaklarından biri hâline gelmiştir.

Wikileaks çok sayıda gizli resmi belge yayınlamasının yanı sıra içinde yaşanan dünyayı, onun karmaşık gibi görünen ilişkilerini ve bu ilişkilerin gelecekte nereye doğru evrilebileceğini anlayabilmek açısından da bir perspektif sunmaktadır. Doğru okuma yapmak ve diplomasinin kompleks haritalarında kaybolmamak için sağlam bakış açısına sahip olmak büyük önem arz etmektedir. (Polat, 2011: 54)

4. DEVLET-DIŞI KÜRESEL AKTÖRLER ELİYLE YÜRÜTÜLEN DİJİTAL DİPLOMASI'NIN ETKİ ALANLARI

4.1. Dijital Diplomasi ve Küresel Pazar

Dijital diplomasi, teknolojik gelişmelerin, küreselleşmenin ve serbest piyasa sisteminin yarattığı etki üzerine ülke ekonomilerini dünya pazarlarına entegre etmekte ve bu sayede küresel ticareti mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda dijital diplomasinin rolü, devletler arasında karşılıklı ticaret ortamı yaratmaktır. Özellikle IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, iktisadi anlamda güçlük çeken ülkelere yapacakları reformlar karşılığında ekonomik yardımlarda bulunarak bu süreci hızlandırmaya katkı sağlamaktadır. Bu ticaret ortamını daha da küreselleştiren uluslararası örgütler, egemen devletlerin ekonomilerini birbirine bağımlı hâle getirmektedir. Bu durum her ne kadar kazançlı fırsatlar sunuyor gibi görünse de madalyonun öbür yüzüne bakıldığında, birbirine bağımlı hâle gelen toplumlarda derin sosyal ve ekonomik çöküntüler yaratabileceği unutulmamalıdır. Bu nedendir ki, dijital diplomasinin etki alanlarından birini sosyo-ekonomik yapı teşkil etmektedir.

Bir ülkenin dış ticarete büyük ölçüde dışarıya bağımlı olması, siyasal direnme gücünün zayıflamasına yol açmaktadır. Özellikle küreselleşme olgusu söz konusu olduğunda, bu bağımlılığı tamamen ortadan kaldırmak oldukça güçtür. Bu bağımlılığın önemli göstergelerinden biri de dış borçlardır ve bu durum bir ülkeyi dış siyasi

müdahalelere açık hâle getirebilir. IMF ve Dünya Bankası, ekonomik yardımlarda bulunurken iki amacı göz önünde bulundurmaktadır. Birincisi, yapısal düzenlemeler, yani yardım alan ülkenin ekonomisini orta vadede uluslararası rekabet koşullarını karşılayabilecek konuma getirmektir. İkincisi, ekonomik istikrar, yani talebi ve kamu harcamaları kısarak kısa vadeli ekonomik ve mali dengesizlikleri ortadan kaldırmaktır. Kamu harcamalarını kısmanın yanı sıra devalüasyon, ihracatı teşvik edecek başka önlemler, tarım üzerindeki denetimlerin kaldırılması ve özelleştirme bu devletlerden beklenen diğer tutumlardır. IMF yardımları büyük ölçüde ekonomik istikrar tedbirlerini, Dünya Bankası ise yapısal düzenlemeleri hedef almaktadır. Ancak her iki kuruluş, bu yardımları devletlerin veya hükümetlerin yapacağı reformlar karşılığında vermektedir. Türkiye, bu reformlardan başarılı neticeler alırken Afrika gibi ülkelerin bir kısmı bu reformu gerçekleştirdikten sonra kalkınma düzeyine erişememiş ve durumu daha da kötüye gitmiştir. (Öymen, 2015: 221-240) Kalkınma adına sağlam bir strateji üretemeyen gelişmemiş veya gelişmekte olan toplumların, güçlü devletlerin ve devlet-dışı küresel aktörlerin himayesi altına girebilmeleri kolaylaşır.

Dijital diplomasinin yaratacağı küresel pazar imkânı farklı bir boyutta değerlendirilecek olursa şunları söylemek kabildir: Sınırların olmadığı, gelişen iletişim ve ulaşım teknolojisi sayesinde gittikçe küçülen bir dünyada bir ülkenin varlığını sürdürebilmesi için ihracata, yani dış ticaret yapmaya ve kalkınmaya ihtiyacı vardır. Dış ticarete tanıtım ve diplomasi çok önemli bir meseledir. Bu bağlamda Türkiye'nin, sadece Batılı ülkelerle değil dünyanın birçok ülkesiyle ticaret bağlantıları kurması, pazar payını genişletmesi ve ayrıca küresel sorun hâline gelmiş terör gibi eylemlerin ülkelerarası ticareti engellemesine izin vermemesi gerekmektedir. (Dural, 2000: 49) Dolayısıyla dijital diplomasi, ülkelerin kendilerini dış dünyaya doğrudan

tanıtılması ve bu sayede pazar faaliyetlerini genişletebilmesi için büyük bir fırsattır.

Türkiye, dijital diplomasinin sunduğu avantajlardan en üst düzeyde faydalanarak kendisini ve politikalarını diğer devletlerin kamuoylarına en iyi şekilde tanıtarak ve onların ülkeye yönelik algılarını değişime uğratarak bu durumu kalkınmaya hizmet edecek fırsatlara dönüştürmelidir. Dijital diploması sadece hükümetlere değil hükümet-dışı kurum ve kuruluşlara, hatta toplumun diğer üyelerine de uluslararası ticaret yapma imkânı sunmaktadır. Diplomatik ilişkiler, devletlerarası ticareti teşvik etmenin ötesinde bilişim teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak ticarete sınırları ortadan kaldıran uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Küresel pazarı daha da küreselleştirecek ve geleneksel ticaret yöntemlerinden modern ticaret yöntemlerine geçişi gerekli kılacak bir e-ticaret (elektronik ticaret) sistemi, hem ulusal hem de uluslararası ölçekte iktisadi hayatın merkezine yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Diplomaside sınırları ortadan kaldıran dijital diploması, devletlerarası ticareti kolaylaştıracak bir e-ticareti toplumlara özendirici bir işleve sahip olmaktadır. Bu durumun sosyo-ekonomik yapıyı derinden etkileyeceği aşikârdır.

Teknolojik devrimin beraberinde getirdiği toplumsal ve ekonomik yapıda beliren büyük değişimler sebebiyle son zamanlarda meydana gelen yeni ekonomi kavramının bir parçası olan e-ticaret, hem üretim kesimi hem de tüketim kesimi tarafından kolayca benimsenmiş ve hızla gelişmeye başlamıştır. Bu bağlamda bir tanım yapılacaksa e-ticaret, bireylerin ya da kurumların telekomünikasyon bağlantıları vasıtasıyla açık ve kapalı ağlar üzerinden yazı, ses ve görüntü şeklindeki sayısallaştırılmış verilerin elektronik ortamda işlenmesi, saklanması ve iletilmesi esasına dayanan işlemler sürecidir. E-ticaret, yeni bir konsept değildir. Hızla gelişen teknolojik yeniliklerle birlikte ilerleme göstermiş ve küreselleşmenin de etkisiyle tüm dünyaya yayılmıştır. İnternet

üzerinden dünyanın herhangi bir yerinden mal ve hizmet alım-satım işlevi gibi birtakım avantajlar sunarken ödemeler, teknoloji altyapısına saldırılar, bilginin mahremiyeti ve veri bütünlüğü, tarafların kimliği ve riskler gibi güvenlik konularını ilgilendiren muğlaklıklar karşısında kişileri ve kurumları ihtiyatlı davranmaya itmektedir. Dolayısıyla bu konuya getirilebilecek çözüm, teknik imkânlar, hukuki geçerlilik ve yasal düzenlemelerden ibaret olacaktır. Nitekim, bu konu üzerine birçok dünya ülkeleri ve uluslararası kuruluşlar tarafından ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca devletlere, e-ticareti desteklemeye yönelik hukuki ortamı oluşturmaları hususunda büyük görevler düşmektedir. (Coşkun, 2004: 244, 256) Geleneksel ticareti düzenleyen hukuk sistemi e-ticaret konusunda yetersiz kaldığı için e-ticaret hukukunu geliştirmek bu sorumluluklarından birisi olacaktır.

Dijital diploması bir yandan ülkelerin kalkınmasına katkı sağlayacak güçlü bir yöntem olurken diğer yandan yeni liberal ideoloji anlayışının etkisiyle birlikte ülke ekonomilerini birbirine bağımlı hâle getirmektedir. Bu bağımlılık, ülkeler arasında oluşabileceği gibi uluslararası örgütler ile egemen devletler veya muhtelif kurum ve kuruluşlar arasında da meydana gelebilir. Ancak bütün bunlar, bağımlı bir ülkenin siyasi hareket alanının daralmasına neden olarak sosyo-politik yapıda dönüşümleri ihtiva etmesi açısından tehlikeli olabilmektedir. Ayrıca çoğunlukla göz ardı edilen bir diğer husus da; birbirine bağımlı hâle gelen toplumların, küresel ekonomik krizin meydana gelmesi durumunda iktisadi, sosyal ve siyasi pek çok alanlara nüfuz edebilecek bir çöküntüyle karşı karşıya kalabileceğidir.

4.2. Dijital Diploması'nın İnsan Hakları ve Demokrasi İle İlişkisi

Diplomaside devletlerden sonra hatta kimi zaman devletlerden ön planda yer alan uluslararası örgütler, küreselleşmeyle birlikte yerini sağlamlaştırmış ve varlıklarına olan ihtiyacı da artırmışlardır.

Devletler gibi belli bir kara parçasına ve bir ulusa sahip olmamalarına rağmen devletlerle benzer rolleri paylaşmaya başlamışlar ve uluslararası sistemin pek çok noktasında hareket alanlarını genişletmişlerdir. Özellikle insan haklarının korunması ve geliştirilmesi noktasında önemli görev ve sorumluluklar üstlenmişlerdir. İnsan hakları ihlallerini engellemek adına çeşitli kampanyalar yürüterek, kamuoylarını harekete geçirerek, yetkili kişi ve kurumların dikkatini çekerek faaliyetlerini ve mücadelelerini sürdürmeye devam etmektedirler. (Güneş, 2016) Bununla birlikte toplumlara insan hakları bilincini aşılamanın en etkili yöntemlerinden biri de eğitimidir. Bu konu çerçevesinde Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), küresel ölçekte faaliyetlerini sürdürmekte ve insan hakları üzerine toplumlara gerekli eğitimin verilmesini dile getirmektedir. (Numan, 2015: 285)

Son yıllarda uluslararası aktörler, dijital araçlar kanalıyla etkinliklerini daha da artırarak egemen devletlere ve bu devletlerin kamuoylarına kendi sistemlerini ve politikalarını dayatmakta ve insan haklarının korunup geliştirilmesini teşvik etmektedirler. Hatta sosyal medya hesapları üzerinden yaşanan insanlık dışı trajedileri kınayan paylaşımlarda bulunarak küresel kamuoyunun dikkatini üzerlerine çekmektedirler. Dolayısıyla dijital diplomasi'nin önemi de bu noktada açığa çıkmaktadır. Ancak insan hakları ihlalleri karşısındaki sert tutumlarının, her zaman ve her yerde geçerli olduğunu söylemek de doğru değildir. Zira, insan haklarının korunmasını yerden göğe kadar savunan Batılı ülkelerin bu konuda çifte standart tutumları da mevcuttur.

İnsan hakları bağlantılı suçlardan biri olan terörizme de değinmek gerekir. Terör eylemleri tarihin her döneminde görülmüştür, ancak geçmişte basit yöntemlerle mücadele eden teröristler bugün çok sayıda insanın yaşamına son verebilecek düzeyde teknolojiyi kullanma kapasitesine erişmiş durumdadırlar. Terörizmin küresel bir sorun olarak

algılanıp uluslararası işbirliğinin sağlanması henüz gerçekleşmemiştir. Kimi ülkeler terör örgütlerini dış politika malzemesi olarak kullanmaktadır. İnsan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkesiyle yola çıkanlar terörizmi dış politika aracı olarak kullanmaya devam ettikleri müddetçe bu evrensel hakların zarar görmesi de muhtemel olacaktır. (Bal, 2006: 1-5) Ayrıca gelişen ve gittikçe kayda değer ilerlemeler gösteren bilişim teknolojisi, teröristlerin elini ve terör faaliyetlerini güçlendiren olanaklar yaratmaktadır. Bununla birlikte terör örgütlerinin hedef alınan ülkeye karşı diğer ülkelerle işbirliği yapmalarını kolaylaştıran dijital bir platform da sunmaktadır. Dolayısıyla buradan çıkarılabilecek genel yargı, teknolojik gelişmelerin her zaman olumlu neticeler meydana getirmeyeceğidir.

İletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmelerin barışı, uluslararası anlayışı, insan haklarını ve hukuku güçlendirdiği yönünde kanaatler olmuştur. Bu durum, teknolojik devrim sayesinde insanların dünyada olup bitenleri daha hızlı ve gerçeğe uygun bir şekilde öğrenebileceği ve bu sayede kamuoylarının savaş tehlikesine karşı daha bilinçli hâle gelmiş olabileceği ve dolayısıyla barış ve işbirliği için ortak adımlar atabileceği varsayımından kaynaklanmıştır. Diğer bir ifadeyle, gelişen teknoloji sayesinde insanlar belirli ölçüde dezenformasyon, provakasyon ve manipülasyon etkilerinin dışında kalabileceklerdir şeklinde bir umut vardı. Ancak yaşanan teknolojik devrim sonrası göstermektedir ki, savaşların önüne geçmek zorlaşmaktadır ve iletişim araçlarının gelişmesi her daim barış ve işbirliği konusunda etkili olmayabilir. Eğer bir ülkede demokratik rejim yoksa iletişim araçlarının iletildiği mesajların, seslerin ve görüntülerin gerçeği yansıttığı söylenemez. Böyle bir atmosferde siyasal iktidar, kamuoyunu kendi amaç ve hedefleri doğrultusunda oluşturmaya çalışacaktır. Elindeki kitle iletişim araçları da onun propagandasını yapacaktır. (Soysal, 1984: 311)

Devlet-dışı küresel aktörler tarafından üçüncü dünya ülkelerine özendirilmeye çalışılan demokrasi, devletlerarası diplomatik ilişkileri sürdürmede temel parametrelerden biri hâline gelmiş durumdadır. Diğer bir deyişle, Batı menşeli uluslararası kuruluşlar ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel ve diplomatik alanlarda bir ilişki kuracaklarsa öncelikli hedefleri bu ülkeleri "demokratikleştirmek" olmaktadır. Ancak bu durumu sadece devletler üzerinden kurgulamamaktalar, aynı zamanda dijital diplomasi çağının sunduğu imkânlardan yararlanarak kamuoylarının demokrasiye yönelik algılarını değiştirmeye, yönetmeye ve onları harekete geçirmeye de çabalamaktadırlar. Böylelikle bu devletleri demokratikleştirmede meşru zemini "kamuoylarının zihinlerini kazanmakla" pekiştirmektedirler. Demokratikleşme olgusu, uluslararası örgütlerin ekonomik ve siyasi çıkar temelli politikalarının devletlerin yapısal dönüşümünü sağlamasına yardımcı olan temel unsurlardan biridir. Şunu söylemek gerekirse; Batılı devletlerin çıkarlarına ve emellerine hizmet eden bir araca dönüşmedikçe demokrasi, özün gereği iyi kalacaktır.

4.3. Dijital Diplomasi'nin Kamu Yönetimi ve Politikaları Üzerindeki Etkisi

Dijital diplomasi'nin kamu yönetimi ve politikaları ile ilişkisi iki perspektiften değerlendirilebilir. O hâlde dijital diplomasi'nin birinci boyutunu, hükümetlerin yanı sıra kamuoylarının küreselleşme ve BİT sayesinde diğer ulusların nasıl bir kamu yönetimi ve politikalarına sahip olduğunu görebilmesine ve bunlardan verimli neticeler alınması durumunda aynısının kendi ülkelerinde de uygulanmasını talep eden bir atmosfer yaratması teşkil etmektedir. İkinci boyutu ise günümüzde devlet veya hükümetlerden daha aktif faaliyetlerde bulunan devlet-dışı küresel aktörler tarafından kullanılan dijital diplomasi, kamu yönetiminde yapısal dönüşümleri ihtiva eden bir reforma gidilmesini toplumlara aşıl原因 önemli bir paradigmaya dönüşmektedir. Dijital

diplomasi'nin birincisinde etken, ikincisinde ise edilgen konumda yer aldığı dile getirilebilir. Bu açıklama biraz daha özele indirgenecek olursa, dijital diplomasi'nin yalnızca devletlerarası veya uluslararası örgütler ile buna üye devletler arasındaki ilişkilerin yürütülmesi olarak tanımlanması ve bu şekilde algılanması eksiktir. Aynı zamanda küresel kamuoyunun da birbirleriyle etkileşimde bulunduğu ortam açısından bir köprü görevi görmekte ve bu bağlamda etken nitelik taşımaktadır. Oysa dijital diplomasi, uluslararası örgütler tarafından dünya üzerindeki kamuoylarının zihinlerini daha hızlı ve daha kolay bir şekilde kazanabilmelerine ve bu sayede kendi politikalarını empoze edecekleri meşru bir zeminin oluşturulabilmesine hizmet eden bir yöntem olarak kullanıldığında ise edilgen konumundadır. Hülâsaten, BİT çağında diplomatik ilişki kurduğunuz devlet-dışı küresel aktörlerin kamu yönetiminin yapısal dönüşümünü hızlandırmada ve kolaylaştırmada büyük etkileri vardır.

Dünya üzerinde devletlerarası ilişkileri yönlendiren ve bütün kararları etkileyen karmaşık bir süreci ifade eden küreselleşme, bugün çoğu ülkenin iç ve dış siyasetine müdahale eden bir uluslararası sistemin adı hâline gelmiş durumdadır. Serbest piyasa, karşılıklı bağımlılık, dış politik çevrenin giderek kompleks oluşu, iletişim devrimi ve dijitalleşme gibi içinde bulunulan döneme baskın olan bu unsurlar, uluslararası örgütler tarafından tüm insanlığa aşıl原因maktadır. Bu örgütler aktif rol alarak ulus-devletlerin hareket alanını sınırlandırmakta ve çıkarlarını gözetken politikalar izlemelerini önlemektedirler. Ekonominin küreselleşmesiyle birlikte küresel güç aktörleri tarafından dayatılan devletin küçültülmesi, özelleştirme, kamu sektörüne güvensizlik, merkezi otoritenin zayıflatılması, milli orduların sistem içerisinde etkilerinin azaltılması, sosyal haklarda gerileme gibi yeni liberal ideolojiye dayanan anlayış ve uygulamalar devletin geleneksel işlevlerinde büyük oranda daralmaya sebep olmaktadır. (Güler, 2010: 111-113) Özellikle Ekonomik

İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), yeni devlet biçimini ve fonksiyonlarını belirlemede ve kamu yönetimine yön vererek transformasyonu sağlamada baş mimar konumundadır. (Zengin, 2003: 263)

Değişimi gerekli kılan küreselleşme süreci, etkisini sadece sosyo-ekonomik yapı üzerinde değil aynı zamanda sosyo-politik yapı üzerinde de hissettirmektedir. Uluslararası bağımlılığın arttığı ve egemenliğin paylaşıldığı bir dönem yaratılırken bu süreçte kamunun fonksiyonları ve hizmet sunma biçimleri de değişmektedir. Küreselleşmenin çekirdeği olan Avrupa Birliği (AB) ile yakın bir ilişkisi bulunan Türkiye, 1980'li yıllarda kamu yönetiminde başlattığı ve zaman zaman kesintiye uğrayan kapsamlı reform sürecini, dijitalleşmenin yoğun yaşandığı 21. yüzyılda yenilikçi akımlarla sürdürmektedir. Devletin ekonomide rolünün azaltılması, ekonominin uluslararası sisteme entegrasyonu ve serbest piyasa sisteminin oluşturulması gibi iktisadi temelli reformlarda başarı yakalansa da bunu kamu yönetiminde demokratiklik, şeffaflık ve hesap verilebilirlik noktasında tam anlamıyla hedefe ulaştığını söylemek zordur. (Canpolat, 2011: 53, 64, 65) Görüldüğü üzere kamu yönetiminde yapısal dönüşümler hem IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar eliyle hem de AB'ye üyelik müzakereleri çerçevesinde gerçekleşmektedir. İlk olarak sosyo-ekonomik yapıda yaşanan dönüşümler, zamanla devletin rolünün ve etkinliğinin azaltılmasıyla sosyo-politik yapısal dönüşümleri beraberinde getirmiştir.

Bir diğer mesele, ekonomik ve siyasi çıkarlar üzerine kurulu bir kamu yönetimi reformunun getirdiklerinin yanı sıra götürdüklerine de odaklanmak gerekir. Zira, küresel sistemin aktörleri, devlet ve kamu yönetiminde, kendi çıkarlarını kamufla eden ve bunu meşru kılan şeffaflık, hesap verilebilirlik ve demokratiklik ilkelerinden söz etseler de kamuyu serbest piyasa sistemine entegre ederek ve özelleştirmeleri destekleyerek ülkede rahat hareket edebilmelerini sağlayacak siyasi bir alan yaratılmasının da önünü açmaktadırlar.

Bu durumun devletleri siyasi müdahaleye açık hâle getirebileceği göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur. Ayrıca demokrasi, siyasi ve ekonomik çıkarlar için bir yöntem olarak kullanıldığında değil doğru amaca hizmet ettiğinde demokrasidir.

Hayatın her alanına nüfuz etmeye başlayan dijitalleşme, tesirini sadece diplomatik ve ekonomik alanda değil, yönetimde de hissettirmektedir. Diplomatik ilişkiler, özellikle devletlerarası ekonomik ve siyasi ilişkileri konsolide eder ve beraberinde bu alanları da küreselleştirir. Dijitalleşen diploması ile birlikte devlet-dışı küresel aktörler, faaliyetlerini iki katına çıkartarak ekonomik yapıyı dijitalleştirmede e-ticarete, siyasi yapıyı dijitalleştirmede ise e-devlete geçişi, Türkiye gibi ülkelere özendirilmektedirler. Bu projeler üzerinde yoğun çalışmalar yürütmektedirler ve burada BİT'lerin payı da büyüktür.

Kamu yönetiminin daha demokratik olacağı düşüncesiyle öne sürülen bir proje olan e-devlet, kamuoyu katılımını ve şeffaf devlet anlayışını mümkün kılan, devlet tarafından sunulan çoğu hizmetin özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarınca verilmesine olanak tanıyan, demokratik sürece katılımı sağlamak için yeni yöntemler geliştiren bir devlet yönetimidir. (Arifoğlu, 2004: 99-100) E-devlete geçişi gerekli kılan nedenler arasında; birincisi, sanayi toplumundaki refah devleti anlayışının bilgi toplumunda kamusal gereksinimlere cevap veremez hâle gelmesi; ikincisi, kamu yönetiminde bilgi toplumu koşullarına uygun şeffaflık, hesap verilebilirlik, etkinlik ve vatandaş odaklılık ekseninde yönetim anlayışına geçiş süreci ve bununla ilgili kapsamlı bir kamu yönetimi reformuna ihtiyaç duyulması; Üçüncüsü ise OECD, Dünya Bankası, AB, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), IMF gibi uluslararası örgütler kendilerine üye ya da aday ülkeleri, kamu yönetimi sistemlerini etkin devlet ve yönetim esasına dayalı reformlar ile ilişkili olarak e-devlet girişimine başlama hususunda ülkelere kredi sağlayarak e-devlet projelerini desteklemesidir. (Şahin, 2014: 38)

Bu projenin sahiplerinin küresel sistemin aktörleri olması ve bunların ülkelere kredi sağlayarak devletin sosyo-politik yapısında bir dönüşüm başlatmalarının zemininde yatan esas fikrin "yönetimde demokratikleşme" olgusu olması; Türk kamuoyu perspektifinden bakılırsa demokratiklik mevzubahis olduğu için iyi bir proje olarak düşünülebilir, ancak bu demokratikleşme, dış güçler tarafından kendi çıkarları ve talepleri doğrultusunda yönetim alanına müdahale edebilmeleri için bir yöntem olarak kullanılırsa o zaman emperyal bir projeye hizmet ediyor anlamına gelebilecektir ve bu durum göz ardı edilmemelidir.

BİT, kamu hizmetlerinin sunumunda büyük değişikliğe neden olmaktadır. Özellikle kamu kuruluşlarının geleneksel hantal yapısını ekarte ederek çağın koşullarına hitap eden, daha hızlı, daha verimli ve daha kaliteli hizmet sunan yapılara dönüştürmektedir. Bürokratik işlemlerin kağıt dolaştırılması esasına dayalı iş süreçleri yerine elektronik medyaya taşınması, internet, akıllı kart ve elektronik imza uygulamaları yoluyla işlemlerin çok kısa süre zarfında yapılmasını olanaklı kılması ve böylece verimliliğin sağlanması bu değişimlere birer örnek teşkil etmektedir. Ayrıca BİT, merkezi idare, yerel idare, denetim, eşgüdüm, planlama ve personel yönetimi gibi kavramların yeniden sorgulanmasını gündeme getirmektedir. En önemlisi de dijitalleşen dünyada vatandaşların haklarının bilincine varması ve daha kaliteli hizmet talep etmesi gibi nedenler de kamu yönetimini değişime zorlamaktadır. (Öktem ve Aydın, 2005: 258) Bununla birlikte devletleri veya hükümetleri etkin bir şekilde kamu politikası izlemeye teşvik etmektedir.

Bir diğer önemli konu ise hızlı ve kolay iletişim sağlayan sosyal medyanın kamu politikalarını etkileyebilme gücüdür. Bu etki, farklı şekillerde belirebilmektedir. Sosyal medyayı kullanan kamu politikası üreticileri, sosyal medya platformundan aldıkları verileri politika yapım sürecinde kullanabilmekte ve böylece tepkileri önceden tahmin ederek politikalara yön

verebilmektedirler. Sosyal medyayı aktif biçimde kullanan kamuoyu açısından bakıldığında ise tepki gösterdikleri politikalara birbirleriyle kolayca iletişim kurarak kendilerine yandaş bir grup yaratmaktadırlar. Kitlelerin oluşmasına doğrudan etkisi olan sosyal medya, kamu politikalarını etkileyen bir unsurdur. (Göçoğlu, 2014: 70) Ancak dijital ve küresel bir çağda kamu politikalarını sadece devlet ve kamuoyu ekseninde çift yönlü etkileşim alanı ile sınırlandırmak eksiktir. Zira, kamu politikaları dışsal etmenler yoluyla da tezahür edebilmektedir. Özellikle sosyal medya üzerinden kamu politikaları ile ilgili uluslararası örgüt veya yabancı devlet destekli yoğun ve geniş kapsamlı kampanyaların ve propagandaların yürütülmesi, kamuoyları nezdinde bir algı yönetimi yaratarak kitleleri harekete geçirebilir ve bu da yeni kamu politikaları oluşturulmasına veya daha önceden var olan kamu politikalarının restore edilmesine sebebiyet verebilir. Bu perspektiften bakıldığında, dijital diplomasinin etkisi de yadsınamaz bir gerçektir.

5. SONUÇ

Bilindiği üzere 11 Eylül'de ABD'nin, ikiz kulelerine yapılan saldırı sonrasında terör olaylarının küresel bir sorun hâline geldiğini idrak etmesi ve bu bahaneyle Afganistan ve Irak'a saldırması, ancak buralarda yeterince başarılı olamayışı ve dünyada yeni bölgesel güçlerin ortaya çıkışı ABD'yi küresel gücün dışına itmiştir. Dolayısıyla ABD'nin tek kutuplu düzende kendi kurumlarını dünyaya dayattığı sistem yerine artık çok kutuplu düzende farklı bölgesel güçlerin ortaya çıkışıyla neredeyse her alana nüfuz eden küreselleşme, 1990'lı yıllarda gerçek anlamda ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Böylece ABD, eskiden üçüncü dünya ülkelerine uyguladığı sert tutumlardan ziyade daha ılımlı olduğunu düşündüğü demokratik görünüm adı altında önce sosyo-ekonomik sonra da sosyo-politik yapıları reforme ederek

kendisine diplomatik bir alan yaratmaya çalışmıştır.

Demokrasi, hukuk ve insan hakları gibi Batı menşeli siyasal değerlerin, Batılı ülkeler eliyle üçüncü dünya ülkelerinde örtülü baskı araçlarına kendi ülkelerinde ise bir anlama dönüştüğü bu yapı, diplomasiyi farklı noktalara sürüklemektedir. Hatta örtülü bir dizi tehditlerle zorlayıcı diplomasi⁶ tecelli etmektedir. Diploması, iki veya daha fazla ülke arasındaki ihtilafları ve çatışmaları düzeltme çabası olmaktan çok küreselleşmeyle birlikte ön plana çıkan devlet-dışı küresel aktörlerin üye ülkelerin iç sorunlarına müdahale ederek yönetim sistemlerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme unsuru hâline dönüşmüş durumdadır.

Bir taraftan teknolojik devrim ve küreselleşmenin etkisiyle AB'ye üyelik müzakereleri doğrultusunda atılan adımlar ve reformlar diğer yandan ABD ile sonu düşünülmez ilişkiler devam ederken Türkiye, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik anlamda bir değişim-dönüşüm evresinden geçmiştir. Ancak, Türkiye, son dönem dış politikasında çevre ülkelerle sıfır sorun ilkesi kapsamında pro-aktif tutumla hareket ederek, bölgede merkez ülke olma vasfından yararlanarak, çıkarlarını gözeten faaliyetlerde bulunarak ve Batı'dan bağımsız dış politika sergileyerek diplomasisinin yörüngesini çizmeye çalışmaktadır. Ayrıca iletişim ve ulaşım teknolojilerinin sunduğu avantajlardan faydalanarak ulusal güvenliğini sağlamak ve terör eylemleri, nükleer, biyolojik ve kimyasal silahların kullanılması gibi küresel sorunlara pragmatik çözüm önerileri getirmek adına çoğu dünya ülkeleriyle doğrudan doğruya karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmektedir.

Diplomasiye yeni bir görünüm kazandıran iletişim ve ulaşım teknolojisi kanalı ile

ülkeler arasındaki çoğu sorun kısa sürede halledilebilmektedir. Hatta diplomatlardan ziyade devlet başkanları doğrudan görüşme yaparak ilişkilerin seyrini belirleyebilme inisiyatifine sahiptirler. Ancak bu durum elçilerin, diplomatların ve temsilcilerin geri plana itildiği anlamına gelmemelidir. Teknoloji çağına ayak uydurup daha çok bilgi ve belge toplamaları, basını takip etmeleri ve gerektiğinde kendi ülkelerinin çıkarlarını gözeterek hükümet ve hükümet-dışı aktörlerle bilgi alışverişine dönük faaliyetlerde bulunmaları gerekmektedir.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyıl, diplomaside geleneksel yöntem ve uygulamaların geride bırakılmasını ve yepyeni bir döneme geçilmesini zorunlu kılmaktadır. Artık günümüzde neredeyse her şeyin dijitalleştiği bir dönem, pek çok alanın da dijitalleşmesini beraberinde getirmektedir. Bu alanın en başında devletlerarası ilişkilerin yürütülmesi, yani diplomasi gelmektedir. Uluslararası konjonktürel yapı, teknolojik devrim ve küreselleşme gibi olgular, diplomasiyi şekillendirmede ve dijitalleştirmede önemli parametreler olmuştur. Diplomasinin dijitalleşmesi, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapıda radikal dönüşümleri başlatmada etkili olmuştur. Dijital diplomasinin en önemli aktörlerinden biri olan uluslararası örgütler, küreselleşmenin ve BİT'lerin sunduğu imkânlardan yararlanarak, üçüncü dünya ülkelerinde kendilerine politik bir alan yaratmakla birlikte sahip oldukları statüyü korumaya, buldukları konumu kurumsallaştırmaya ve birçok alanda söz sahibi olmaya çaba göstermektedirler.

Dijital diplomasinin hem olumlu hem de olumsuz birtakım komplikasyonları olabilir. Her şeyden önce dijital diplomasi, küresel ticareti mümkün kılarak ülkelerin kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede küresel ekonominin çarkını işletecek bir hukuk mekanizması yaratılmakta ve akabinde ülke ekonomileri birbirine bağımlı hâle getirilmektedir. İktisadi bağımlılık, beraberinde siyasi bağımlılığı da uluslararası ilişkilerin gündemine taşımaktadır. Bu da yönetime

⁶ Bir dış müdahale biçimi olarak zorlayıcı diplomasi stratejisi, bir devletin diğer devletin egemenlik alanına demokratik müdahale adı altında sinsice nüfuz etmesidir. Bkz. Yılmaz, S. (2009). "Değişen Diplomasi Anlayışı ve Türkiye", *Jeopolitik*, 8 (69): 24

daha demokratik yapıları monte edecek reformlara kapı aralamaktadır. Devletlerarası iktisadi ve siyasi ilişkileri daha da geliştiren ve güçlendiren dijital diploması, yapısal dönüşümleri hızlandırmak ve kolaylaştırmak adına ekonomide e-ticaret, yönetimde ise e-devlet anlayışını toplumlara teşvik etmektedir. Küreselleşen ve dijitalleşen diploması, kamu yönetimine e-dönüşümü enjekte etmektedir. Dolayısıyla bir mihenk taşı işlevi gören dijital diploması, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapıları etkilemeye devam etmektedir.

Devlet-dışı küresel aktörler, rejimleri daha istikrarlı, insan haklarına dayalı ve daha demokratik bir yapıya kavuştururken aslında kendilerinin arzu ettiği bir yönetim tesis etmeye çalışmaktadırlar. Çıkarlarının örtüştüğü ülkelerde kendilerine diplomatik bir alan yaratarak bu ülkeleri kendi talepleri doğrultusunda yönlendirmektedirler. Özellikle sosyal medya aracılığıyla kamuoyları üzerinde algı yönetimi yaratılarak devletlerin kamu yönetiminde ve kamu politikalarında reforma gitmelerini teşvik etmektedirler. Bu durum bir yandan bu ülkelerin demokratikleşmesine katkıda bulunurken öbür yandan ülkelere dış müdahaleyi meşru kılacak bir demokrasinin yöntem olarak kullanılmasına da yol açabilmektedir.

Görüldüğü üzere günümüzde klasik diploması anlayışı yerine BİT'lerin ve küreselleşmenin sunduğu yeni dijital diplomatik düzende sadece devletler değil aynı zamanda uluslararası kuruluşlar ve kamuoyları da diplomaside büyük rol oynayarak devletlerin yapısal dönüşüm evresi geçirmelerinde belirleyici aktörler olmuşlardır. Bu minvalde reformist çabalar, kamu idaresinin yanı sıra sosyal, kültürel, askeri ve iktisadi alanlara da nüfuz etmektedir. Küresel sistemin çarkına dâhil olanlar, sistemin istediği doğrultuda hareket etmek durumundadırlar. Bu çarkın etkisinden çıkabilmek; bilim ve teknolojik buluş yapan, bağımsız bir ekonomiye, sağlam bir eğitime ve güçlü demokratik bilince sahip olan bir toplumla mümkündür.

Son zamanlarda peyderpey adından söz ettiren "Artificial Intelligence" (Yapay Zeka) konsepti ve insana benzer özellikler sergileyen robotik mekanizmalar göz önünde bulundurulduğunda diplomaside dijital sonrası bir evreyi gündeme getireceği söylenebilir. Post-human bir dönem yapı taşları döşenmekteyken insanlar gelecekteki bu sürece ne kadar hazırlıktır ve bu durumun meydana getirebileceği dezavantajlar nelerdir sorularını zihnin bir köşesine raptiyelemek gerekir. Zira, fütürist bir yaklaşımla hareket edildiğinde böylesine büyük bir dönüşümün beraberinde getirebileceği radikal dönüşümler kaçınılmaz olacaktır. Diplomatların yerini yapay zeka robotlarının aldığı ve bu özelliğe sahip robotların insanları temsilen meclislerde bulunduğu düşünüldüğünde, "insanın" konumu ne olacaktır? Hatta bu süreçte nasıl bir kamu yönetimi ve politikası izlenecektir? Bütün bunların özellikle siyaset bilimi ve kamu yöneticiler tarafından derinlemesine düşünülmesi, analiz edilmesi ve geleceğe dair planların yapılması gerekmektedir. Ayrıca sistemler mi toplumları yönetmeli yoksa toplumlar mı sistemleri yönetmeli problemi de düşünülmesi ve sorgulanması gereken bir diğer husustur.

KAYNAKÇA

1. ACAR, D.Ş. (2006). "Küreselleşen Dünyada Diploması", Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 9 (1-2): 417-439.
2. AKGÖNENÇ, O. (2009). "Dış Politikada Diplomasinin Rolü, Önemi ve Metodları", Jeopolitik, 8 (69): 6-15.
3. ARİFOĞLU, A. (2004). e-Dönüşüm: Yol Haritası, Türkiye, Dünya, Sas Bilişim Yayınları, Ankara.
4. BAL, İ. (2006). Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları, Ankara.

5. BJOLA, C. ve HOLMES, M. (2015), *Digital Diplomacy; Theory and Practice*, Routledge.
6. BOSTANCI, M. (2012). *Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi*, Anahtar Kitaplar, İstanbul.
7. CANOLAT, H. (2011). "Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi", s. 54-68, (Ed.) KISIK, A. ve CANPOLAT, H., *Küreselleşme ve Kamu Yönetiminde Dönüşüm*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
8. CERCEL, M. O. ve SAFTESCU, R.G. (2015). "Digital Diplomacy-perspectives and impact on traditional diplomatic practices-case study: Digitization Impact on Romanian and Belgian national diplomatic systems", *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (2): 318-328.
9. COŞKUN, N. (2004). "Elektronik Ticaretin Gelişiminde Temel Dinamikler ve Gelişimi Önündeki Engeller", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2): 243-258.
10. ÇATAL, B. (2015). *Küresel Diploması: Prexenos'tan Dijital Diplomasıye*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
11. DEMİR, V. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*, Beta Basım Yayım, İstanbul.
12. DİPLO (2017). "Digital Diplomacy/E-Diplomacy/Syber Diplomacy", <https://www.diplomacy.edu/e-diplomacy>, 29.9.17.
13. DURAL, C. (2000). "Dış Ticaret ve Diploması", *Ekonomik Denge*, 5 (22): 49.
14. GİRGİN, K. (1975). *Çağdaş Politika ve Diploması*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
15. GLOBAL DİPLOMATİK FORUM (2017). "Digital Diplomacy", <http://www.gdforum.org/digital-diplomacy/>, 29.9.2017.
16. GÖÇOĞLU, V. (2014). *Kamu Politikası ve Sosyal Medya İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
17. GÜLER, A. (2010). "Demokrasi ve İnsan Hakları Bakımından Küreselleşme, Merkezi-Milli Devlet ve Azınlık Hakları", *Türkiz*, 1 (1): 111-128.
18. GÜNEŞ, Ü. (2016). "Hükümet Dışı Uluslararası Örgütler ve İnsan Hakları", *TUIÇ*, <http://www.tuicakademi.org/hukümet-disi-uluslararasi-orgutler-insan-haklari/>, 23.9.2017.
19. HACISALİHOĞLU, Y. (2010). "Siyaset, Diploması ve Hukuk Zemininde Uluslararası Ortam ve Türkiye", *Türkiz*, 1 (4): 117-126.
20. İNAN, A. (1956). *Eski Mısır Tarihi ve Medeniyeti*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
21. KISSINGER, H. (2004). *Diploması*, (Çev.) KURT, İ., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
22. MANOR, I. (2017). "What is Digital Diplomacy?", <https://digdipblog.com/countries-on-twitter-and-facebook/>, 20.9.2017.
23. MIEROOP, M. (2006). *Antik Yakın Doğu'nun Tarihi*, (Çev.) GÜL, S., Dost Yayınları, Ankara.
24. NICOLSON, H. (1970). *Diploması*, (Çev.) ERGİN, M., Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul.
25. NUMAN, H. (2015). *İnsan Hakları ve Diploması: Geçmişten Günümüze*, Büyükdag Yayınları, İstanbul.
26. ÖKTEM, M. K. ve AYDIN, D. (2005). "Bilgi Teknolojileri ve Türk Kamu Yönetiminde Dönüşüm", *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 23 (2): 257-282.
27. ÖYMEN, O. (2015). *Silahsız Savaş: Bir Mücadele Sanatı Olarak Diploması*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
28. ÖZDEMİR, S. (2017). "Dijital Diploması", *Dünya Bülteni*, <http://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/394889/kitaba-deger-veren-bir-cumhurbaskani>, 19.09.2017.

29. POLAT, F. (2011). "Wikileaks Belgeleri ve Diplomasi Tarihinde Kısa Bir Gezinti", *Evrensel Kültür*, (229): 52-54.
30. POTYEMKIN, V. (2009). *Uluslararası İlişkiler Tarihi - 1 (Diplomasi Tarihi)*, (Çev.) TOKATLI, A., Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
31. RIORDAN, S. (2017). "Digital Diplomacy in 2016: The Need for Strategy", USC Center on Public Diplomacy, March 27, 2007, <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/digital-diplomacy-2016-need-strategy>, 29.9.2017.
32. SARAN, H. (2014). "Değişen Diplomasi Anlayışı ve İstihbarat", Akademik Perspektif, <http://akademikperspektif.com/2014/09/04/degisen-diplomasi-anlayisi-ve-istihbarat/>, 22.9.2017.
33. SETA (2015). "İnternet Çağında Kamu Diplomasisi", <https://www.setav.org/etkinlikler/interne-t-caginda-kamu-diplomasisi/>, 21.9.2017.
34. SOYSAL, İ. (1984). "Kitle İletişim Araçları ve Diplomasi", İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi, 2 (2): 293-313.
35. SÖNMEZ, D. (2014). "Uluslararası İlişkilerde Diplomasi Etkisi", Akademik Perspektif, <http://akademikperspektif.com/2014/12/08/uluslararasi-iliskilerde-diplomasi-etkisi/>, 27.9.2017.
36. SÖNMEZOĞLU, F. (1992). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Cem Yayınevi, İstanbul.
37. ŞAHİN, A. (2014). *Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve E-Devlet*, 2. bs., Atlas Akademi, Konya.
38. T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2017). "Bilişim Uygulamalarımız", <http://www.mfa.gov.tr/bilisim-uygulamalari.tr.mfa>, 21.9.2017.
39. TARHAN, N. (2003). *Psikolojik Savaş: Gri Propaganda*, Timaş Yayınları, İstanbul.
40. TÖREN, D. (2011). "Diplomasi ve Tarih Boyunca Geçirdiği Evrim", TUIÇ, <http://www.tuicakademi.org/diplomasi-ve-tarih-boyunca-gecirdigi-evrim/>, 24.9.2017.
41. TUNCER, H. (1991). *Eski ve Yeni Diplomasi*, Dış Politika Enstitüsü, Ankara.
42. _____. (2006). *Küresel Diplomasi*, Ümit Yayınları, Ankara.
43. _____. (2009). *Diplomasinin Evrimi: Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
44. USTA, E. (2012). "Turkey's New Digital Diplomacy", ACTURCA, <https://acturca.info/2012/04/06/digital-diplomacy/>, 20.9.2017.
45. YAVUZ, C. (2009). "Dış Politika-Diplomaside Klasik Uygulamalardan Dinamik Değişimlere Geçiş", *Jeopolitik*, 8 (69):16-23.
46. WESTCOTT, N. (2008). "Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations", Oxford Internet Institute, Research Report 16, <https://www.oii.ox.ac.uk/archive/downloads/publications/RR16.pdf>, 29.9.2017.
47. YILMAZ, M. E. (1). "Toplumlar Arası Diplomasi", *Liberal Düşünce*, 13 (49): 167-175.
48. YÜCEL, G. (2016). "Dijital Diplomasi", TRT Akademi, 1 (2): 748-760.
49. YÜKSEL, O. (2010). "Propagandanın Tanımı ve Türleri: Beyaz, Siyah, Gri ve Silahlı Propaganda", <http://okanyuksel.com/2010/11/propagandanin-tanimi-ve-turleri-beyaz-siyah-gri-ve-silahli-propaganda/>, 29.9.2017.
50. ZENGİN, O. (2003). "Türkiye Cumhuriyeti Kamu Yönetiminde Dönüşüm ve OECD Etkisi", *Mülkiye Dergisi*, 27 (241): 233-263.